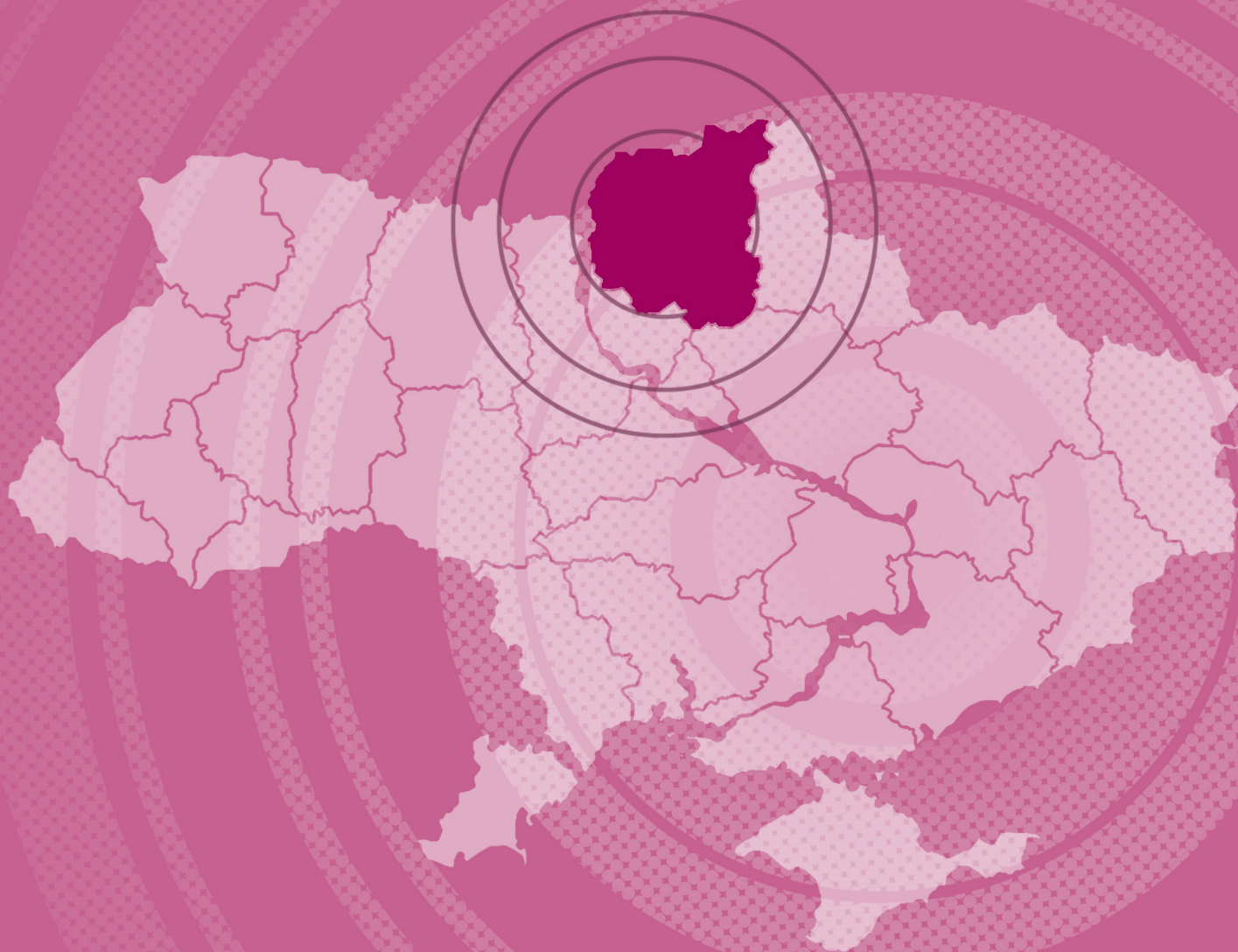

ЧЕРНІГІВСЬКА ОБЛАСТЬ

Євгенія АНЦИБОР

1989 року народження,
журналістка, шеф-редактор
чернігівського міського
телеканалу «Дитинець»

Олександр БОНДАР

1986 року народження,
старший науковий
співробітник Чернігівського
обласного історичного музею
імені В. В. Тарновського

Максим КОНАШЕВИЧ

1982 року народження,
очільник «Правого сектору»
в Чернігові та області

Віталій НАЗАРЕНКО

1983 року народження,
журналіст, громадський
активіст

Сергій СОЛОМАХА

1955 року народження,
заступник голови
Чернігівської обласної
організації Народного Руху
України

Володимир СТУПАК

1961 року народження,
голова Чернігівської обласної
організації Української
народної партії

Василь ЧЕПУРНИЙ

1964 року народження,
журналіст, голова
Чернігівського обласного
об'єднання Всеукраїнського
товариства «Просвіта» імені
Тараса Шевченка

Олександр ЯСЕНЧУК

1983 року народження,
журналіст, керівник
відокремленого підрозділу
ГО «Самооборона Майдану»
в Чернігівській області

2013

22.11

пікети громадських активістів та представників опозиційних політичних партій біля Чернігівської ОДА з протестом проти рішення уряду призупинити процес підготовки до укладання угоди про асоціацію України з Європейським Союзом.

23.11

оголошення обласним осередком партії «Демократичний альянс» та ГО «Центр прогресивної молоді «Апельсин» безстрокової акції «Чернігів обирає ЄС!»; встановлення намету й апаратури у сквері біля Красної площі;

рішення Чернігівського окружного адміністративного суду про заборону під час проведення мирних масових зібрань встановлювати малі архітектурні форми, використовувати звуко- та кіновідтворювальну апаратуру з 23 листопада 2013 р. до 7 січня 2014 р. на Красній площі Чернігова та прилеглих вулицях.

24.11

віче у сквері біля Красної площі, на якому збиралися підписи під зверненням до Президента з вимогою підписати угоду про асоціацію України з ЄС.

25.11

судовими виконавцями та працівниками комунальних служб знесено і вивезено намет і технічне обладнання чернігівського Євромайдану; громадського активіста Станіслава Тавлуя, який на знак протесту намагався здійснити самоспалення, було затримано й складено акт про здійснення ним адміністративного правопорушення;

прес-конференція потерпілих під час розгону Євромайдану; захоплення учасниками Майдану зали засідань міської ради з вимогою до міського голови О. Соколова надати пояснення щодо підстав знесення Євромайдану (голови на місці не виявилось).

26.11

через звинувачення секретарем міської ради О. Шереметом активістів у захопленні будівлі міської ради та погрози викликати міліцію майданівці залишили приміщення і провели пікетування міської ради; вечірнє зібрання Майдану, якому намагалися перешкодити працівники судової виконавчої служби.

27.11

пікетування Чернігівської обласної ради з вимогою підтримати звернення до Президента, прем'єр-міністра та Голови Верховної Ради України щодо підписання угоди про асоціацію з ЄС; студентський флешмоб «Україна — це Європа»;

звернення обласної ради до жителів та депутатів місцевих рад Чернігівщини щодо європейського вибору України, в якому висловлювалася підтримка дій В. Януковича.

28.11

віче у форматі «чаювання» та написання побажань В. Януковичу.

29.11

віче, на якому було висловлено обурення непідписанням В. Януковичем угоди про асоціацію з ЄС та невнесенням до порядку денного сесії міської ради звернення до Президента з вимогою підписати угоду про асоціацію; заклик до жителів міста і області вирушати до Києва.

30.11

зібрання активістів на знак протесту проти побиття студентів на майдані Незалежності в Києві.

01.12

мітинг на підтримку Євромайдану в Києві, під час якого лунали заклики долучитися до акцій протесту та вимога відставки чинної влади; вечірнє зібрання, на якому активісти, що брали участь у «Марші мільйонів» у Києві, розповіли про цю протестну акцію.

02.12

звернення голови Чернігівської ОДА В. Хоменка до жителів області з проханням не піддаватися на провокації з боку окремих політичних сил та осіб;

звернення президії Чернігівської обласної ради до Президента, Голови Верховної Ради, прем'єр-міністра України та жителів області, у якому названо недопустимими дії правоохоронних органів з обмеження прав і свобод громадян на проведення мирних зібрань, які привели до силового протистояння у Києві в ніч на 30 листопада, та засуджено дії провокаторів, що намагаються дестабілізувати ситуацію, закликаючи людей до насильницького захвату адмінбудівель та вчинення інших протиправних дій;

відмова прокуратури м. Чернігова у відкритті кримінального провадження за заявою голови правління ГО «Центр прогресивної молоді «Апельсин» Ірини Черенько щодо можливих протиправних дій працівників міліції та викрадення майна цієї організації, яке було демонтовано і вивезено працівниками комунальних служб 25 листопада;

студентський страйк; встановлення у сквері біля Красної площі наметів громадських приймалень народних депутатів.

03.12

створення чернігівського обласного Штабу національного спротиву.

04.12

автопробіг із символікою України та ЄС; розпочато збирання та передачу допомоги столичному Майдану;

звернення розширеної ради міської організації Партії регіонів та фракції Партії регіонів у Чернігівській міській раді до Президента, Голови Верховної Ради, прем'єр-міністра України та жителів м. Чернігова із закликом до об'єктивного розслідування подій, що відбулися у столиці в ніч на 30 листопада, засудженням захоплення мітингувальниками держустанов та закликом дотримуватися громадського порядку, не допускати конфліктів і силових протистоянь.

07.12

на Красній площі м. Чернігова за участі народних депутатів відбулися збори депутатів усіх рівнів Чернігівської області на підтримку вимог протестувальників; проти Леоніда Сенченка, який надав в оренду організаторам цих зборів звукову апаратуру, порушено кримінальне провадження.

10.12

звернення голови ОДА В. Хоменка до жителів Чернігівщини із закликом до мудрості і спокою, збереження правопорядку, недопущення провокування і розвитку конфліктів, а також із запевненням, що правоохоронні органи, підтримуючи конституційний порядок, діятимуть чітко у межах закону.

14.12

на столичному Майдані встановлено намети від «Чернігівського земляцтва» (біля КМДА) та прилуцьких євромайданівців (біля Будинку профспілок); координацію поїздок охочих чернігівців до Києва здійснювала Світлана Жимолостнова.

19.12

відкрите звернення громадських організацій Чернігівщини до голови ОДА, міського голови Чернігова, прокурора області, начальника УМВС із закликом утриматися від політично вмотивованих репресій щодо учасників і активістів чернігівського Євромайдану, а до правоохоронних органів — з вимогою провести об'єктивне розслідування та притягнути до відповідальності посадових осіб, причетних до подій 25 листопада.

25.12

пікетування журналістами УМВС України в Чернігівській області у зв'язку з побиттям журналістки Тетяни Чорновол.

30.12

акція «Не пробачимо 30.11!» на згадку про розгін київського Майдану у ніч на 30 листопада: пікетування ОДА, Чернігівської міської ради, офісу депутата-регіонала В. Атрошенка, міської прокуратури.

2014

10.01

початок роботи щоденного Відкритого університету, координацію якого здійснювала Ірина Черенько.

14.01

установчі збори чернігівського обласного осередку ВО «Майдан».

15.01

пікетування Чернігівської міської ради активістами спільноти «Громадська платформа «Майдан» з вимогою покращити освітлення вулиць міста; хода активістів вулицями міста з ліхтариками.

19.01

хода учасників Майдану центральними вулицями міста під гаслами «Чернігів – вставай!», «Ні диктатурі!»; пікетування міської ради, ОДА, прокуратури на знак протесту проти законів 16 січня.

20.01

відкрите звернення представників чернігівських засобів масової інформації, медіа-профспілок та громадських організацій із засудженням законів 16 січня та закликом до народних депутатів від Чернігівщини відкликати свої підписи під цими законами.

22.01

мітинг, присвячений Дню Соборності України; панахида за загиблими в Києві; хода містом зі свічками до УМВС, пам'ятника «Борцям за волю і незалежність України» із закликами до містян не бути байдужими.

24.01

звернення начальника УМВС О. Михайлика та прокурора Чернігівської області М. Говорухи до жителів Чернігівщини з метою попередити захоплення адміністративних будівель протестувальниками;

зібрання Майдану, хода «Анатомія підлості влади» та пікетування державних установ;

провладний мітинг на чолі з депутатом міської ради від Партії регіонів Л. Скоробагатько з гаслами «Екстримізму — ні!», «Миру — так!», «Янукович — наш Президент!».

25.01

віче за участю народних депутатів О. Ляшка, В. Дубіля, С. Аверченка, Р. Марцінків, на якому було створено Народну раду Чернігівської області у складі опозиційних депутатів обласної ради; спроба учасників віча захопити приміщення ОДА; силове протистояння мітингувальників з титушками та міліціантами біля ОДА із застосуванням останніми світлошумових гранат та захопленням заручників; в результаті перемовин встановлено перемир'я і звільнено заручників; зведення протестувальниками барикад та облаштування табору біля приміщення ОДА.

26.01

упорядкування активістами чернігівського Майдану зведених напередодні барикад;

укріплення владою приміщення ОДА з метою недопущення його захоплення майданівцями; звернення керівництва УМВС до громадян із закликом не піддаватися на провокації, ігнорувати заклики йти на штурм адмінбудівлі.

27.01

мітинг прихильників влади на чолі з місцевими депутатами-регіоналами Л. Скоробагатько, І. Москаленком, А. Дідуром під гаслом «Ми за мирний Чернігів»;

віче, хода учасників Майдану до обласної ради, яка без перешкод була зайнята протестувальниками; висунення майданцівцями вимоги скликати позачергову сесію облради, щоб ухвалити звернення до В. Януковича про припинення кровопролиття, викрадень та катувань громадян;

УМВС у Чернігівській області видало представникам ЗМІ, які перебувають на масових заходах, спеціальні розпізнавальні жилети.

28.01

звернення Чернігівської обласної ради до Верховної Ради та Президента України із закликом скасувати закони 16 січня, звільнити активістів та учасників протестних акцій та засудженням дій екстремістів;

протестувальники звільнили приміщення обласної ради.

03.02

пікетування громадської приймальні народного депутата В. Атрошенка з вимогою припинити членство у фракції Партії регіонів і негайно зустрітися з виборцями.

05.02

автопробіг вулицями Чернігова, учасники якого передали до ОДА резолюцію з вимогою припинити практику політичних репресій, терору, погроз, морального та фізичного тиску на учасників акцій спротиву.

09.02

віче, учасники якого висловили обурення діями народних депутатів В. Атрошенка та М. Рудьковського — переходом до фракції Партії регіонів та голосуванням за закони 16 січня; фотосушка під гаслом «Майдан там, де ти»; флешмоб «Перехрестя» на центральних вулицях Чернігова з метою привернути увагу до ув'язнених протестувальників.

12.02

перше патрулювання центру Чернігова представниками самооборони, яку очолив колишній начальник міської міліції Едуард Альохін.

16.02

автопробіг вулицями Чернігова; віче за участю опозиційних народних депутатів.

19.02

напад невідомих на чернігівський офіс ГО «Український вибір»;

молебень учасників Майдану за загиблими у Києві протестувальниками; мітинг, хода до УМВС у Чернігівській області, його пікетування з вимогою зупинити кровопролиття, відкликати чернігівський «Беркут» із Києва.

20.02

віче, на якому було прийнято резолюцію з вимогою скликати позачергову сесію обласної ради, повернути працівників міліції до Чернігова та забезпечити нормальне функціонування фінансових установ області й підприємств;

напад радикальних активістів на офіс обласного осередку КПУ.

21.02

Чернігівський міський голова О. Соколов оголосив про вихід з Партії регіонів;

демонтаж пам'ятника Леніну у м. Прилуки, дозвіл на яке надала міська рада; повалення пам'ятника Леніну в Чернігові; демонтаж незаконно встановлених наметів УПЦ Московського патріархату біля Катерининської церкви.

22.02

початок повалення або демонтажу пам'ятників Леніну в Чернігівській області;
складення своїх повноважень головою обласної ради А. Мельником; обрання новим головою депутата від ВО «Батьківщина» М. Зверева;
заява обласної ради про підтримку вимог громадськості щодо негайного відсторонення В. Януковича з посади Президента України та притягнення його до кримінальної відповідальності за організацію масових убивств мирних громадян;
голова ОДА В. Хоменко подав у відставку та оголосив про вихід із Партії регіонів;
прощання на Красній площі Чернігова з Героєм Небесної Сотні Андрієм Мовчаном, який загинув на київському Майдані 20 лютого від кулі снайпера.

02.03

заява Чернігівської обласної ради із засудженням дій керівництва Російської Федерації, звинуваченнями у безпідставному розв'язанні братовбивчої війни, закликом до російського народу не йти зі зброєю в руках проти своїх братів і сусідів, а також зверненням до в. о. Президента України О. Турчинова з вимогою вжити всіх необхідних заходів для мирного врегулювання ситуації в Україні;
віче, учасники якого виступили із засудженням збройної агресії Російської Федерації проти України і закликали усіх українців, незалежно від місця проживання, об'єднатися для захисту територіальної цілісності держави.

Олександр ЯСЕНЧУК

Чернігівський Майдан для мене особисто розпочався ще з вересня 2013 року, коли ми почали збирати підписи за євроінтеграцію. Тоді цим займалася громадська організація «Вільні люди», з якої згодом постали 14-та і 15-та сотні Самооборони. Відвезли ми ті підписи в Київ десь наприкінці листопада, дати не пам'ятаю. Це був перший день Майдану в Києві, коли розгортали намети. Повернулися назад у цей же день, а наступного в Чернігові також вирішили розгортати наметове містечко.

Тоді, пригадую, долучилися до цього процесу Володимир та Ігор Андрійченки, інші хлопці. Це наметове містечко вирішили встановити напроти Красної площі, у сквері імені Попудренка. Проте постала проблема: хто чим займатиметься, хто що буде забезпечувати. Виникла і потреба в легалізації. Я запропонував відправити повідомлення про початок акції поштою. Ми швиденько його підготували, і десь о 19.00 я пішов і відправив це повідомлення рекомендованим листом. Підпис поставив, здається, Ігор Андрійченко.

І цей Майдан почав функціонувати. Він був більше схожий на типову громадянську акцію 2000-х: флешмоби, пікети... Політики було мало, проте влада чомусь почала сприймати це всерйоз.

Володимир СТУПАК

Ми збиралися на головній площі Чернігова — Красній. Вона так називається не через те, що така площа є в Москві, а тому, що вона красива. Так її називали й 100, і більше років тому. В нашому місті були дуже гарні назви, а коли прийшли комуністи, то все було зруйновано: і церкви, і назви. Вулиці називали: ПОР — «проспект Октябрської Революції», або Урицького, або Войкова.

А зараз відновили історичні назви. Приміром, вулиця П'ятницька починається біля П'ятницької церкви XII століття, Преображенська (де я живу) проходить поруч зі Спасо-Преображенським собором XI століття — пам'яткою архітектури світового значення. Вулиця Мстиславська названа на честь князя Мстислава. Є й багато інших назв, які читаєш і розумієш, що це древнє місто, яке століттями писало свою історію.

Сергій СОЛОМАХА

Восени 2013 року я був заступником голови обласної організації Народного Руху України. А головою — Володимир Ступак. Він 21 листопада був у Києві, повернувся, і ми, рухівці, зібралися. Він повідомив, що в Києві починаються акції, які організовує громадськість, — з вимогою примусити уряд і Президента підписати угоду про асоціацію з ЄС. Також запропонував зробити плакати, стенд, вивісити на ньому інформацію про переваги, які дає асоціація з ЄС. Ми подали заявку в міську раду на п'ятницю про пікетування обласної держадміністрації. Мені тоді було доручено висвітлювати у соціальних мережах акції на підтримку євроінтеграції України.

22 листопада ми зібралися біля адміністрації. Був сильний дощ, дуже важко було використовувати апаратуру. Крім нас, активістів Народного Руху, були представники «Батьківщини», «Свободи», але більшість складала громадські активісти. Під дощем ми висловили свою позицію, оголосили, що починаємо збирати підписи під зверненням до уряду, бо саме прем'єр-міністр заявив, що припиняються будь-які дії з підготовки до підписання угоди.

23 листопада ввечері ми проводили акцію, присвячену 80-й річниці Голодомору. Акція проходила біля П'ятницької церкви, потім ходою рушили до Катерининської церкви. Після

цього я повернувся на Красну площу, а там біля могили воїнів, які загинули під час Другої світової війни, представники Демальянсу встановлюють намети, апаратуру... Там уже було багато міліціантів, які спостерігали за цими діями.

Ми залишилися, підтримали, бо я член «Просвіти» і знав, що у нас із Демальянсом укладена угода про співпрацю, і ми маємо їм допомагати. Хлопці сказали, що в неділю будуть мати зв'язок з іншими українськими містами: починається акція «Україна обирає ЄС!», вона буде проводитись у багатьох містах, між якими влаштовуватимуть «мости»... і так далі. Ми домовилися, що будемо чергувати вночі, щоб охороняти апаратуру. Вже тоді підходили якісь молодики, намагалися заводити з нами якісь розмови. Але в нас були фотоапарати, ми з Сергієм Черняковим фотографували їх, і вони відходили.

Як я дізнався вже потім, того ж вечора, у вихідний день, начальник відділу юстиції Чернігівської міської ради Павло Вовк подав позов до Чернігівського окружного адміністративного суду з вимогою заборонити Демальянсу та іншим організаціям під час проведення мирних масових зібрань встановлювати малі архітектурні форми, використовувати звуко- та кіновідтворювальну апаратуру. Ця заборона стосувалася періоду з 23 листопада аж до 7 січня 2014 року і поширювалася на Красну площу та прилеглі до неї частини вулиць Шевченка, Магістратську, Гетьмана Полуботка та проспекту Миру. До того ж суддя Заяць випустив з постанови суду «...до неї частинах» і тим самим поширив дію заборони на всю протяжність вказаних вулиць. Але ми про це абсолютно нічого не знали і, звісно, поводитись як завжди.

У нас у Чернігові за часів незалежності ніколи не було силових розгонів протестних акцій. Остання така подія сталася у вересні 1990 року і була пов'язана з блокуванням автотраси Київ-Чернігів у Кіптях хору «Гомін» перевдягненими у фуфайки компартійними працівниками. Ми тоді перекрили вулиці біля торгового центру «Дружба», і нас розігнали. Я на той час був депутатом міської ради й очолював депутатську групу, яка розслідувала той інцидент. Виявилося, що інформацію навколо тих подій сфальсифікували. Через це голова міської ради подав у відставку. Після цього жодного разу в Чернігові не застосовували силових дій проти пікетувальників, навіть під час Помаранчевої революції, коли міліціонери кинули гранату і самі постраждали, перелякалися. І тому ми якось почувалися спокійно.

Василь ЧЕПУРНИЙ

Коли почався Євромайдан, ми туди прийшли з Сергієм Соломахою. Євромайдан у виконанні Ірини Черенко, Станіслава Тавлуя, Ігоря Андрійченка з Демальянсу був, так би мовити, «щоб нікого не образити»... Ми з Соломахою мали за плечима досвід трьох революцій і сприймали це досить скептично. Ну, що таке євроінтеграція для наших людей? За це хіба варто душу рвати?

Поки на Майдані в Києві студенти терлися, виступали... Якби влада була мудра, вона б не звернула на них уваги, і воно б розсмокталося, за тиждень максимум. А вони, як ідіоти, розігнали, ще й побили! І в українців спрацював нормальний козацький ген — як це так, дітей б'ють? Нічого собі!!! І всі піднялися.

Ірина Черенко та Станіслав Тавлуй на зібранні чернігівського Євромайдану 22 листопада 2013 р. (фото телеканалу «Дитинець»)

Так і в нас у Чернігові приблизно сталося. Слава Богу, побиття такого не було, але розігнали. Я особисто це все фотографував і готовий підтвердити на будь-якому суді, що керував цим розгоном Майдану полковник Едуард Гребенюк. Він був заступником начальника УМВС в Чернігівській області з громадської безпеки.

Сергій СОЛОМАХА

В неділю вийшло багато людей, ми зібрали близько 650 підписів на підтримку євроінтеграції України. Також зібрали кошти. Для мене це була дуже знакова подія, тому що останній раз люди жертвували під час боротьби за незалежність у 1989–1991 роках. Тоді вся діяльність рухівців трималася на пожертвах людей. Ввечері порахували — було зібрано 2336 гривень. Я сказав: «Якщо люди жертвують кошти, значить, є народна підтримка...»

Розподілили чергування. Наступного дня я прийшов о 8-й ранку, бо був безробітним, тому міг прийти і в понеділок. Загалом удень могли приходити або пенсіонери, або люди, які не працювали. От нас четверо зранку опинилося на цьому Майдані. Накрапав дощик, приходили люди, приносили їжу, гроші, велася досить жвава розмова... А о 12.00 нас оточили близько півсотні міліціантів і беркутівців. З'явилися люди, які назвали себе судовими виконавцями і намагалися зачитати судові рішення. Ми наголошували, що офіційним організатором цієї акції є Демократичний альянс, що це безстрокова акція, що ми зараз зателефонуємо організаторам акції, щоб вони приїхали, що вся апаратура належить «Апельсину», що Ірина Черенько з цієї організації зараз підійде, і «ви їм повідомите, бо ми не є організаторами». Але нас ніхто не слухав. Була дана команда, як потім з'ясувалося, Едуардом Гребенюком, полковником міліції, і якісь невідомі люди почали зносити Майдан.

Реквізиція апаратури чернігівського Майдану 25 листопада 2013 р. (фото П. Пуценка)

Міліція нас блокувала. Тих, хто підходив ззовні — депутатів обласної й міської рад, їхніх помічників — не пускали. Дуже швидко все, що знаходилося на Майдані, було знесено, поварварськи закинуте на вантажівку. Було забрано все, до нуля.

Ситуація була настільки напруженою, що один з учасників — Станіслав Тавлуй (він був заступником голови молодіжної організації «Апельсин», це була їхня апаратура) — вхопив канистру з бензином і облив себе. У нього не було сірників, але беркутівці його скрутили, повалили на землю, відтягнули і кудись забрали. Як потім з'ясувалося, йому було інкриміновано хуліганство.

Міліція зняла очеплення, лише коли у нас залишилися тільки прапор ЄС, рухівський плакат «Вимагаємо асоціації України з ЄС», гучномовець та скринька для пожертв. І тоді ми разом з Володимиром Сергєєнком, Світланою Жимолостною, мабуть, з відчаю заспівали Гімн. Його підхопили ще три жінки, які нам співчували.

Євгенія АНЦИБОР

Ми блукали міськрадою в пошуках міського голови Олександра Соколова. Але його не було, був тільки секретар Олег Шеремет, який повідомив, що Євромайдан знесли «через йолку» (це цитата). Тому що треба було встановлювати «йолку», вони заборонили через суд усі акції: поліція нібито не могла забезпечити там громадський порядок, і таким чином виконали рішення суду. Причому одразу ж почали говорити, що в рішенні не було написано, що щось мають знести, постанову мали довести до відома активістів, а вони самі мали все зібрати.

Я потім провела журналістське розслідування: ми їздили по всіх комунальних підприємствах і шукали забрану апаратуру, тому що вона була дорога. Виявилось, що апаратура в «Зеленбуді», і його директор бігав від мене по всьому приміщенню — тікав, бо не знав, як цей факт коментувати. Я теж розуміла, що, в принципі, він — тільки виконавець. Перший заступник міського голови просто нам на камеру зізнався, що він по телефону давав вказівки знести Майдан. І, власне, тоді ми вже розуміли, що довести факт цих вказівок буде дуже важко, тому що телефонні дзвінки — це непрямі доручення. Вони знали, як діяти, аби не можна було встановити, що така вказівка була. У такому разі постраждають виконавці, а не замовники, бо директор «Зеленбуду» дав лише машину, на якій вивезли цю апаратуру, вже побиту, бо її просто закидали в кузов. Це був такий перший шок. Ми не розуміли — що відбувається? З одного боку, є рішення суду, його обґрунтовують за законом, а з іншого — в законні рамки це абсолютно не входить.

Я думаю, що це була така «гра м'язами». Налякати, показати свої біцепси, мовляв, «ми є». І тому так перегнули з кількістю міліціантів: на одного активіста їх припадало більше десяти. Я думаю, що це було способом показати, що «какие-то там мурашки» під вікнами влади бігають... Бо Майдан стояв між двома приміщеннями — облдержадміністрацією і міськрадою. «А тут нам ещё ёлку ставить», — як потім Віхров, керуючий справами виконкому, сказав. Тобто була така позиція, як і в Києві, — розігнали, щоб поставити ялинку.

Але вони не розраховували... За тих чотирьох активістів, яких у Чернігові розігнали, у перший же день прийшло до тисячі. І ця кількість зростала, і зростала в прогресії. Я думаю, що реально вони не розуміли ситуації, не розуміли, що людям є за що боротися. [...] Думаю, що у Януковича те саме думали: «Вот мы сейчас им покажем, где их место, и они будут сидеть». Ні, вони не врахували розвитку громадянських прав, того, що люди не будуть мовчати і складеться та критична маса, яка вийде.

Сергій СОЛОМАХА

Після знесення чернігівського Майдану ми були шоковані. Пішли до «Просвіти», де провели прес-конференцію, розповіли, як це все відбувалося. Для нас це було незрозуміло. Потім ми пішли до міської ради, хотіли запитати у Соколова, хто ж автор ідеї знесення Майдану, хто подавав позов до суду. З нами там повелися дуже нечемно. Павло Вовк, головний юрист міської ради, навіть заявив, що не покаже позову. Ми просили, щоб з нами зустрівся міський голова, він так і не вийшов, але його заступник Сергій Андрос, народний депутат від Партії регіонів, заявив: «Так, це я організував. Це я зібрав комунальників, сказав їм, щоб вони прибрали це майно».

Далі ми вже були вимушені збиратися без апаратури. Ввечері о 18.00 постійно збиралися, ходили до міської ради. Це вже був громадський протест проти розгону нашого Майдану. Ми писали заяви, зверталися в суди, прокуратура то відкривала, то закривала справи. А в судах ця боротьба щодо притягнення винних за знесення чернігівського Євромайдану триває досі.

Студентський флешмоб «Україна — це Європа»
27 листопада 2013 р. (фото 0462.ua)

Євгенія АНЦИБОР

Настали події 1 грудня. Те, що відбувалося в Києві на Банковій, думаю, для багатьох українців стало шоком — як узагалі таке могло статися в центрі європейської столиці? Тодішній директор нашого телеканалу Олександр Ломако був того дня у Києві, як і багато інших чернігівців. Вони повернулися звідти, і перше, що ми вирішили: треба показати чернігівцям, оскільки ми місцеве телебачення, що відбувається в Києві, очима людей, які ходять поруч з ними, які так само бачать Чернігів. Ми вбачали своє завдання в тому, щоб показати: на Майдані в Києві люди не лише з Західної України, як це намагалася стверджувати Партія регіонів, а й чернігівці, і їх багато.

Ми записували Олександра Рися, який постраждав під час розгону Євромайдану в Києві. Він — відома в Чернігові людина. Ми показували лінію, що протестує вся Україна. Ми десь підсвідомо відчували її. Це зараз ми аналізуємо події й розуміємо, що так і треба було чинити, а тоді це було інтуїтивно. Я на той час була молодою журналісткою, яка тільки рік працювала на телебаченні. Мої старші колеги не розуміли, що відбувається, як ми це все будемо подавати. І ми відчували величезну відповідальність перед чернігівцями і намагалися зробити абсолютно все в рамках того, що нам дозволяв закон, аби люди могли отримати інформацію. Ми розуміли, що ця боротьба так просто не закінчиться, що зараз роль ЗМІ величезна, бо центральні канали — це одна справа, а наша робота — тут, на місці, показувати й доносити людям, що відбувається, аби їм не треба було десь це шукати, аби вони це бачили.

Віталій НАЗАРЕНКО

У нас є гурток, який збирався виключно для того, щоб наближати революцію. Коли в листопаді розпочався протест, який, на нашу думку, був вигідний як олігархам західного зразка,

що лобіювали асоціацію з Європейським Союзом, так і деяким опозиційним політикам — щоби розіграти політичну карту, ми дуже сумнівалися: чи варто до нього приєднуватися? Але доленосна лекція філософа Ігоря Гаркавенка переконала всіх на ній присутніх, що будь-який бунт має сенс. Коли почалися події у листопаді, ми до них ставилися скептично, але після побиття студентів усі, хто був у Чернігові, зібралися і поїхали діяти радикально.

Те, що Майдан у Києві був спланований, ми зрозуміли з того, що були установки називати людей у масках, хоча вони йшли з червоно-чорними прапорами, провокаторами. Це було 1 грудня, під час першої невдалої спроби повалити пам'ятник Леніну в Києві. Цьому завадили члени політичних партій, які мали певні установки і називали нас провокаторами. Наша група брала участь у захопленні п'ятого поверху «профспілок», який потім став легендарним — там засідав штаб «Правого сектора».

Того ж таки 1 грудня ввечері ми повернулися в Чернігів, на прохання народного депутата Руслана Марцінків, який вважав, що треба захопити штурмом Чернігівську міську раду. Зібралася досить велика кількість людей. Це були в основному радикально налаштовані молоді люди, яких тоді називали провокаторами, зокрема й ведучі чернігівського Євромайдану. Для нас він і був Євромайданом, бо все, що відбувалося на тому Майдані, — це були танці й розповіді про події в Києві. Мене вразило, що люди, які виступали тоді на Євромайдані і знали мене, називали цю молодь провокаторами. Довелося виходити, виступати і розказувати, що це не провокатори, це молодь, яка отримала шанс на революцію, і що треба цей шанс реалізовувати зараз, бо вже всі знали, що може бути кровопролиття. Нам тоді завадили. Марцінків, мабуть, дав розпорядження, я вже не пам'ятаю. Але міську раду ми так і не штурмували.

Євгенія АНЦИБОР

2 грудня ми всі, журналісти, редакційна рада, зібралися у нас в офісі й почали говорити: що ми робимо, куди далі рухаємося, підтримуємо — не підтримуємо, як це показуємо. З одного боку, ми — журналісти, а з іншого — ми ще й громадяни, і в нас є своя власна думка.

Я вважаю, тоді відбулося формування нашої команди, бо ми всі однотайно висловилися за те, що це — найважливіша подія, це пере-

Зі звернення голови Чернігівської ОДА Володимира Хоменка від 2 грудня 2013 р.

Шановні жителі Чернігівського краю!

Протягом останніх років усі ми були свідками того, що спільна і конструктивна робота центральних та місцевих органів влади, залучення громадськості

до прийняття рішень щодо соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку Чернігівщини дає набагато кращі результати, ніж політична конфронтація. Крім того, органи виконавчої влади на місцях демонстрували відкритість своєї діяльності, залучаючи об'єднання громадян до вироблення спільних рішень.

Події, що призвели до силового протистояння, внаслідок чого сталося побиття людей на майдані Незалежності, викликають обурення. Президент України В. Янукович засудив дії, що відбулися 30 листопада, та доручив провести об'єктивне розслідування.

Проте продовжують висловлюватися заклики до активізації протестних акцій, що може призвести до дестабілізації ситуації в регіоні та протиправних дій безвідповідальних політиків.

Як голова обласної державної адміністрації звертаюся до жителів області з проханням не піддаватися на провокації з боку окремих політичних сил та осіб. Адже масові заворушення та громадянське протистояння матимуть тільки один результат — розбалансування економіки, зупинку роботи підприємств, які забезпечують продовольчу, енергетичну та економічну безпеку населених пунктів....

(Офіційний сайт Чернігівської ОДА: cg.gov.ua/index.php?id=76947&tp=0)

лом у житті країни, і ми є важливими учасниками цього перелому, тому робитимемо все, аби те беззаконня, яке відбулося на Банковій, не повторилося.

Тоді ми прийняли рішення запустити марафон «Євромайдан». Олександр Ломако виступив зі зверненням про те, що телеканал «Дитинець» підтримує ті рухи, які відбуваються в країні, і для нас немає новин, важливіших за Євромайдан. Щогодини ми давали свіжі матеріали про те, що відбувається в Києві, в Чернігові, ми показували обличчя. І з того часу й до кінця Євромайдану це були основні наші новини, на які ми звертали свою увагу і увагу своїх глядачів.

Володимир СТУПАК

На чернігівському Майдані мітинги вели Олександр Бондарев або я. Всі наші зібрання починалися і закінчувалися виконанням Державного гімну, наживо. Міг співати я, інколи ми співали з відомими артистами України, зокрема з кобзарем Василем Нечепюю. Тобто ми Гімн співаємо, і з нами співає вся площа. Взагалі, коли людина сама співає, то вона переймається набагато сильнішими і глибшими почуттями, ніж коли просто слухає фонограму.

Приблизно 3 грудня був створений обласний Штаб національного спротиву — така координаційна рада різних політичних сил. Цей Штаб працював у щоденному режимі: ми збиралися, вирішували питання, встановлювали намети, розподіляли чергування. Тобто в грудні це вже був повноцінний Майдан.

Зібрання чернігівського Майдану 3 грудня 2013 р. (фото В. Сенчука)

Василь ЧЕПУРНИЙ

На той час я працював журналістом, але мав і великий досвід громадської роботи, бо очолював обласне товариство «Просвіта» імені Шевченка. Коли з'явилася інформація про те, що створюється Штаб національного спротиву, я, звісно, пішов на це засідання. Воно проходило у приміщенні обласної ради. Користуючись тим, що Олександр Кодола був депутатом облради, фракція мала можливість зайняти кабінет для проведення такої наради. Розмову почали в кабінеті, потім там виявилось затісно, і ми перейшли у велику залу, за круглий стіл.

Зійшлося дуже багато представників різних політичних і громадських організацій, рухів, напрямків і течій. Частина тих людей потім чомусь відпала. Я навіть не знаю, чому. А спочатку їх було дуже багато. Ну, зрештою, в самому Штабі весь час було багато людей, бо це було таке зрушення, така хвиля народна, що... Люди прийшли з різних сфер. І підприємці були дуже активні, і політичні партії, й громадські організації, які є справді громадськими, бо в нас же багато є таких, що лише звучать громадськими. Той час, до речі, показав... Особисто для мене відкриттям стала громадська організація «Апельсин», про яку я чув, що вона десь є, що вони театр роблять, розважаються. А тут вони стали однією з активних сил революції на

Чернігівщині. Станіслав Тавлуй, Ірина Черенько — найяскравіші представники цієї організації. Тобто у Штабі утворився такий от синтез — ніхто його спеціально не вигадував. Я думаю, що це не були якісь партійні схеми чи ще щось.

Олександр БОНДАР

На початку грудня померла моя мати, тому мені було не до Майдану. Але десь із 7-го числа я почав долучатися до протесту. Приблизно 5 грудня я дізнався з новин, що відбувається в країні. Почав відстежувати події, увімкнув Інтернет, спостерігав, як у Києві виростало наметове містечко. У стрічці Фейсбука, у групі Вконтакті поширювалися повідомлення про те, що відбувається в Чернігові...

У сквері Попудренка я побачив Олександра Рися, і він мені розповів про події. Удень у сквері людей було небагато, зазвичай народ сходився о шостій. До восьмої я був там. Проходили мітинги, читалися якісь прокламації, Гімном усе починалося й закінчувалося. Бачив багатьох знайомих — студентів істафу, викладачів... І ще такі цікаві моменти: неподалік стояли люди з камерами. У сквері могло бути 200, 250, 300 осіб, і ці люди з камерами знімали. Ми на них не звертали уваги, ніхто обличчя не закривав.

Загалом крім новин, які читали в Інтернеті, чекали на людей, які приїжджали з Києва. Пам'ятаю, приїжджав Андрій Кудабеків — активний учасник Майдану, а потім і АТО, щось розповідав. Приїжджали і представники політичних партій, громадські діячі. Демальянс тоді активну позицію займав, його представники приїжджали і постійно розповідали новини. Щось привозили з Києва. Знаєте, був такий «голод» на новини. Ще на початку грудня було незрозуміло, що й до чого.

У середині грудня я зустрівся з уже нині покійним Колею Бруйом — старим членом «Тризуба» імені Степана Бандери і УНСО. Ми були з ним знайомі більше 10 років, і він сказав, що все це надовго і не просто так, але ми перемажемо. І, на жаль, я його після того більше ніколи не бачив. Він загинув під Луганським аеропортом.

До кінця грудня людей якось ставало все менше і менше...

Олександр ЯСЕНЧУК

Громадську організацію «Майдан» у Чернігові очолив Олександр Бондарєв. Ми тоді зібралися в готелі «Профспілковому» і створили дев'ять комітетів. Один із комітетів, культурно-мистецький, очолив я. Як це вийшло. Збори, чоловік 70, хтось записався у силовий комітет, хтось іще кудись, а один комітет залишився «сирітським», і Володимир Поліщук питає: «Інтермеццо» — це культурно-мистецький центр?» Я кажу: «Так». — «Значить, ти будеш керувати культурно-мистецьким комітетом». Так я і почав ним керувати, намагався організовувати якісь культурно-мистецькі акції. Одна з них: я відвіз у Корюківку, на зустріч із місцевими жителями та активістами, братів Капранових, які прекрасно там виступили, розповіли про Київ, співали політичні куплети і, в принципі, книгами, агітацією піднесли там український дух.

7 грудня 2013 р. голову чернігівського осередку Демальянсу Ігоря Андрійченка було затримано міліцією та складено протокол про адміністративне правопорушення зі звинуваченням у порушенні правил благоустрою міста за розклеювання майданівських листівок

17 грудня з ініціативи обласного штабу зі стабілізації політичної ситуації в Чернігівській області, створеного Партією регіонів, відбулася зустріч за круглим столом на тему «Зберегти країну — зберегти єдність».

У засіданні взяли участь депутати чернігівських обласної та міської рад, представники політичних партій і громадських організацій, ветерани, студенти, представники наукової та творчої інтелігенції. Учасники зустрічі були однастайними у думці, що Україна не повинна звертати з визначеного шляху до Євросоюзу. Але увійти до спільноти європейських держав вона має не «бідним родичем», а самодостатнім повноцінним партнером.

(monitor.cn.ua/ua/politika/8335)

Друга була акція: ніжинські митці запропонували, і я їм допоміг, акцію «Звірі проти «Беркута». Тоді беркутівці стояли, охороняли обладміністрацію, і от митці приїхали, одягли костюми різних тварин — вовків, тигрів, левів, інших, — і на них було написано: «Вовк проти «Беркута», «Тигр проти...» і таке інше.

Володимир СТУПАК

Я і багато моїх колег із Чернігова їздили на Майдан у Київ. Ми, до речі, постійно оголошували: хто може поїхати? Домовлялися з перевізниками, водіями маршруток. Київ близько, і тому кожного дня десятки, якщо не сотні маршруток їдуть туди і назад. Я, наприклад, коли їхав, платив за проїзд, а потім ми зупинялися на виїзді з Чернігова, а там завжди стояли люди з синьо-жовтими стрічками, які їхали на Майдан. І мені кілька разів доводилося підходити до водіїв і говорити, що в нас є домовленість, будь ласка, візьміть цих людей безкоштовно. І жодного разу, коли я їздив, водії не відмовляли.

Олександр ЯСЕНЧУК

...З кожним днем усе більше й більше в Київ їздило тітушок — від стадіону Гагаріна. Їх, здається, організовували люди, близькі до власників стадіону. Вони відправляли різних спортсменів, частково хуліганів, і люди їздили. Також це стало методом доїзду майданівців: вони записувалися в тітушки, приїжджали в Київ, можливо, дехто навіть отримував гроші, але йшов на Майдан, і потім таким само робом повертався назад. У них, наскільки я знаю, були проблеми — не вистачало людей, то записували всіх, кого можна було знайти.

Сергій СОЛОМАХА

У Чернігові настрої були дуже полярні. Якщо оцінювати за результатами виборів, то десь до п'яти тисяч виборців мають сепаратистські настрої. Дуже багато вихідців із Чернігова служать у російській армії. Ось мій однокласник Сергій Байнетов — генерал-лейтенант російської армії й зараз керує службою

Акція «Не пробачимо 30.11!» на згадку про розгін київського Майдану в ніч на 30 листопада. Учасники пікети тримали плакати «Нас били — ви мовчали!», «Бути регіоналом соромно!». 30 грудня 2013 р. (фото monitor.cn.ua)

безпеки польотів авіації збройних сил Росії, його інколи навіть показують по телевізору. Розумієте, наскільки у нас тут сильні проросійські настрої? Але серед таких людей активістів дуже мало. Тобто якщо їх не будуть організовувати, штучно спрямовувати, то чернігівці між

Перегляд на чернігівському Майдані фільму про кар'єру міністра МВС В. Захарченка. 9 січня 2014 р. (фото І. Андрийченка)

собою домовляться — вони хочуть жити мирно. Ви знаєте, ми ходимо по одних вулицях. Чернігів маленький, усі всіх знають, починаєш з кимось говорити, і з'ясовується, що ви разом училися. Але якщо будуть впливи ззовні...

Коли відправляли у Київ тітушок, у цьому були задіяні працівники освіти, зокрема В. Колесник, колишній директор 30-ї школи, якого у 1990-му році позбавили мандата депутата міської ради за фальсифікацію виборів. Вони кожного ранку збиралися на Красній площі для провокацій, коли стояв партійний Майдан, після 1 грудня. Вони возили відкрито, збиралися в автобуси, тобто демонстрували свою силу.

Євгенія АНЦИБОР

Затишшя змінювалося активними фазами, і для мене важливою подією було (і це нас налякало), коли активно вивели тітушок. Площа була просто поділена на дві частини кордоном міліції з собаками. Якщо з боку Євромайдану були в основному прості люди, громадські активісти, то з боку Антимайдану — молодики в масках, і вони були дуже агресивно налаштовані. Вони відмовлялися з нами спілкуватися. А привела їх тодішня депутатка міської ради Людмила Скоробагатько. Вона, власне, відома тим, що «засвітилася» на телеканалі «Дождь», коли на Антимайдані в Києві розказувала, що на Майдані «бандерлоги»...

І в Чернігові вона ту ж саму риторику використовувала, і в міській раді не приховувала своїх поглядів. Вона того дня на площі мало не керувала тими хлопцями. Це було таке активне протистояння. Вона не боялася говорити на камеру, і її риторика з приводу людей з іншого боку була дуже агресивна.

Слава богу, тоді все закінчилося спокійно. У когось, видно, з їхніх керівників... Коли вже була критична маса людей і було очевидно, що, можливо, зараз почнеться протистояння, хтось, мабуть, по дзвінку, забрав-таки тих хлопців з площі, і таким чином вдалося уникнути кровопролиття. Бо зрозуміло, що, зокрема, жінки (а їх там було до півсотні) могли постраждати. Вони підходили до тих хлопців і намагалися їх переконати — у нас є відеозаписи... Вони говорили: «Хлопці, ви ж нам як сини. Що ви робите? Ви подумайте...» І вони б постраждали перші, якби почалося протистояння.

Олександр БОНДАР

У той час, коли вже загинув Нігоян, кілька смертей було на Майдані, кілька людей пропало безвісти, тоді в Чернігові була напружена атмосфера: тут з'явилися люди, яких ми не знали. Чернігів — як велике село: якщо з'являється іноземець або людина з іншого міста, її відразу помічають.

Одного разу ми з колегами, Сашею і Ромою, вийшли в магазин «Екомаркет», у нас на площі (ми довго ввечері сиділи на роботі, і треба було щось купити поїсти). Ми зайшли в магазин, і там стояв боєць у формі «Беркута». Але є такий нюанс: у беркутівців у різних областях форма різна. Точніше, вона відрізняється певними деталями: комірцем, манжетами, відтінками. І один «беркут» стояв на вулиці, а другий — у магазині, і я зміг їх розгледіти. Це була не чернігівська форма.

Я вийшов, провів їх поглядом — вони пішли до ОДА. І тоді я зрозумів, що там уже сидить не чернігівський «Беркут», і їм втрачати нічого. Вони далі магазину не ходили — не знали міста. Просиділи там майже до кінця Майдану, близько місяця. Можливо, вони змінювалися.

З відкритого звернення чернігівських засобів масової інформації і електронних засобів масової комунікації, представників медіа-профспілок і громадських організацій від 20 січня 2014 р.

...звертаємося до Президента України, голови Верховної Ради, Конституційного суду України, народних депутатів з вимогою визнати антиконституційним і скасувати пакет законів, прийнятий 16.01.2014 Верховною Радою України з порушенням процедури голосування.

Зазначеними законами де-факто в Україні вводиться тоталітаризм та диктатура, запроваджується цензура, а для журналістів електронних засобів масової комунікації впроваджується фактична заборона на професію. Поза законом поставлені інтернет-видання, які за своєю суттю не є інформаційними агенціями, оскільки не збирають інформацію з метою її продажу читачам чи третім особам.

Норма закону, що зобов'язує провайдерів без рішення суду за вказівкою державного органу відключати «екстремістські» сайти та новинні блоги, робить його антиконституційним і таким, що суперечить загальноприйнятим у цивілізованих державах нормам права...

...медіа-спільнота і громадські організації Чернігівщини вимагають від Конституційного суду визнати підписані Президентом України Віктором Януковичем закони антиконституційними.

Якщо цього не станеться, гарант додержання Конституції нестиме персональну відповідальність за репресії проти журналістів, громадських організацій і всього українського суспільства, які будуть здійснюватися на підставі цього антиконституційного закону. [...]

Закликаємо депутатів Верховної Ради від Чернігівщини Владислава Атрошенка, Івана Куровського, Ігоря Рибаківа, Миколу Рудьковського, чий голоси «ЗА» вписані у згадані закони, не ганьбити чернігівської громади, негайно опротестувати процедуру голосування й відкликати свої голоси під згаданими законами. Так ви врятуєте свою честь, а Україну — від мороку феодальної бандитської окупації і наслідків громадського спротиву, який буде жорстким і нещадним у першу чергу до вас.

(monitor.cn.ua/ua/politics/18965)

Максим КОНАШЕВИЧ

Якось я приїхав до Чернігова і побачив скупчення людей на площі. Це була така собі міні-тусовка: хтось приходив, хтось стояв і мітингував. Я вийшов з маршрутного таксі, підійшов, побачив обличчя, скажімо так, старих своїх знайомих і спитав, що взагалі відбувається в місті, як розгортаються події. Вони відказали, що ось, мовляв, ходимо, виражаємо свою громадянську позицію.

Наступного дня ми знали, що має відбутися мітинг на Шевченка, 13, під міським управлінням внутрішніх справ. Його проводили організація «Апельсин» та демальянсівці, Андрійченко — з приводу забраної у них 25 листопада музичної апаратури. На наше запитання: «Що ви плануєте робити далі?» — вони відповідали: «У нас мирна акція, і нічого іншого ми не плануємо».

Оскільки захід відбувався безпосередньо біля міліції, було дуже необачно приходити туди в той час з відкритим обличчям, тому більшість наших хлопців носили марлеві пов'язки. Хоча ми доволі добре знали з Андрійченком по роботі в Громадській раді, у наш бік кидали звинувачення, що ми тітушки, провокатори і якісь взагалі незрозумілі особи. Але ж натовп хтось контролює, хтось скеровує, тому ми не могли відкрито почати якісь дії.

Потім вони пішли під прокуратуру вимагати повернення «музики». І, власне, це мене бен-тежило. Тому що після того, як я побачив у Києві відірвані руки, прострелені очі, вулиці, залиті кров'ю... І тут ми вимагаємо повернення «музики». Скажімо так, вимагати у влади, яка вже почала вбивати, повернення «музики», було недоречно на той час. Але так сталося.

Під міською прокуратурою було осіб із сімсот. Скажу чесно, ми були задоволені, що стільки людей виявляють свою громадянську позицію, виходять на вулиці. Звісно, ми подивилися на все це дійство і почали розробляти плани заходів щодо подальшого переведення ситуації у більш революційне русло, скажімо так.

Було прийняте рішення звернутися до голови Радикальної партії Олега Ляшка. Оскільки ми до цього були безпосередньо в Києві, брали участь у протестах на Грушевського, ми мали його контакти. Зв'язалися з ним, домовилися і почали планувати операцію. Ми самі не могли виступити, нам був потрібен якийсь буфер, як-от, наприклад, депутат Верховної Ради.

Олександр ЯСЕНЧУК

Я був у лікарні, але іноді виривавсь повірішувати справи. Приходить до мене в «Інтер-меццо» Максим Конашевич і каже: «Треба всіх збирати. Я нікого не знаю, дай мені контакти». Я дав контакти Назаренка та інших бійців «Правого сектора», і так у них вийшла зв'язка.

Тоді ж на Євромайдан почали приходити хлопці з силових структур — прикордонники, військовослужбовці. Вони приходили у цивільному і брали участь у мітингах.

Акція громадського руху «Чернігівський Майдан» під назвою «Анатомія підлості влади». 24 січня 2014 р. (фото monitor.cn.ua)

Віталій НАЗАРЕНКО

У мене саме був День народження, я хворів, температура під 40, і ми зустрічаємось у підвалі. Ми себе називали «діти підвалів». Вийшов на нас такий собі Максим Конашевич, з яким ми тоді вперше побачилися, і попросив допомоги в штурмі обласної адміністрації. За його словами, наступного дня сюди мав приїхати десант народних депутатів, і ми сподівалися, що зрештою танці й хороводи навколо чернігівської ялинки зупиняться і все-таки почнуться якісь радикальні дії. Тому що ми вже знали, що в Києві відбулося криваве Водохреща, кидали «коктейлі Молотова», а

тут, у Чернігові, тільки слухали новини «5-го каналу». Тобто люди збиралися, приходили, нічого, окрім розчарування, тут не знаходили, і тому змушені були їхати в Київ, туди, де творилася історія. []

Радикальною силою у Чернігові тоді були представники молодіжного націоналістичного середовища, футбольні фанати, ультрас. Певний час багато людей крутилися в правому русі, потім відходили, але коли почалися радикальні події, вони раптом стали знаходити старі тактики, бо зрозуміли, що щось таке почалося.

Максим КОНАШЕВИЧ

В міліції знали, що ми щось готуємо, і на підкріплення прислали одеський «Беркут». Розумієте, не можна приховати всіх намірів, бо Чернігів — маленьке місто: хтось щось почув — і вже всі знають. Той одеський «Беркут» приїхав, і вони просто стояли, чекали слушної миті. Вони вичікували, і ми теж готувалися: були плани штурмувати дитячий табір, де розмістився «Беркут», щоб зненацька його захопити. Ми обговорювали це на повному серйозі.

Я кажу, в нас у місті дуже національно спрямований молодіжний рух. Це згуртовані молоді люди, і я лише узагальнював те, що вже сформувалося раніше. Мене обрали відповідальним головою, і я мав представляти їхні інтереси. Але все одно мене мало хто слухав. Про щось ми, може, й домовлялися, але знаходилися різні відмовки і таке інше. Вони об'єдналися навколо футбольного руху. Вони і б'ються, і їздять по країні, відстоюють честь міста. Тобто взагалі це дуже сформована така організація. У цих молодих людей, повірте, є певні ідеали, дякувати Богу.

Олександр БОНДАР

25 січня була субота, вихідний день. Ми з хлопцями сиділи на роботі, в Інституті історії (зазвичай ми в суботу працювали). А на площу почали стягуватися люди — мітинг. Кажуть: приїде Олег Ляшко, інші політики. Хтось запропонував: «А ходімте подивимось, що там відбувається». Справді, приїхав Ляшко, ще кілька депутатів Верховної Ради. Сходилися люди, спочатку 200 осіб, потім 300, 400, 500. Сьогодні, працюючи в музеї, мені довелося робити відеоряд з подіями Майдану, і я приблизно підрахував, що на площі в той день було десь 2,5 тисячі.

Ще з вікна ми помітили, як під'їжджали автобуси з нечернігівськими номерами: харківськими, луганськими... Автобуси заїжджали у двір, за магазин «Янтар», у двори з вулиці Серьожникова. З них вигружалися люди, чоловіки та жінки віком 45–50 років і старші. Молоді майже не було. Друге, що ми помітили: якщо наші майданівці стояли вільно по всій площі, то ці люди шикувалися вздовж колишньої Алеї Героїв. Вони стояли рівними рядочками. Ми до них підходили і питали: «Хто ви?» Вони просто мовчали або відповідали: «Мы против Майдана, мы вышли поддержать свой город». Ніхто з них і кроку вправо-вліво не робив, бо вони не знали міста. Я знаю — такий вигляд мають люди з Луганська, Донецька, з промислових містечок Краматорська, Слов'янська, Миколаївки, Артемівська. Я там часто бував, і тому знаю, які ці люди на вигляд. Я знаю їхні розмови, я знаю, що вони думають. Це специфічний контингент, який важко з кимось сплутати. Просто частина моєї рідні живе саме у Слов'янську. [...] Цих людей привезли з Києва, з Антимайдану. Їх було 6-7 автобусів.

Ми стояли на площі, підійшов ще один колега, В'ячеслав Скороход. На зібрання Майдану приходили з дітьми, дружинами, ніхто нічого радикального не збирався робити. До речі, в

той день жінок на площі було значно більше, ніж чоловіків. Пам'ятаєте, була мода каштуків на голови одягати? Це все було. Була наша праворадикально налаштована молодь. Причому це були не бійці «Правого сектора» чи «Свободи» — ті вже давно були в Києві. А це прийшла дівтора, вона ніякої шкоди не робила.

Віче 25 січня (фото С. Соломахи)

Олександр БОНДАР

У вихідний день в ОДА, в принципі, нікого не було, але була велика кількість міліції. Під ОДА також стояла міліція, вона перекривала всі входи, причому стояли зі щитами, в шоломах... Там також було двоє священників Української православної церкви Московського патріархату, я їх знаю. То вони ходили й освячували цих міліціантів.

Також там були такі «конкретні» пацанчики — у кепках, курточках, спортивках. Їх було небагато, десятків п'ять-шість. Але, знаєте, для Чернігова навіть така кількість — це багато. У них у руках були держки від лопат. А ми прийшли з порожніми руками, в нас узагалі жодної зброї не було, навіть бит.

Народні депутати намагалися пройти в ОДА через центральний вхід. Почалася заворушка: міліція не пускає, перед міліцією стоять тітушки. (Мені насправді не подобається це слово. Не знаю, як тому Вадиму Тітушку гикається.) Щоб до міліції пройти, треба було спочатку пройти крізь них. Серед них я впізнав кількох колишніх міліціонерів, історію яких я знаю: їх виганяли з міліції, а вони поновлювалися і т. д. І ці молодики спокійно спілкувалися з міліцією, так, як зазвичай з кумом спілкуються...

25 січня. Спроба штурму ОДА (фото С. Соломахи)

Офіційна позиція УМВС щодо подій 25 січня 2014 р. у м. Чернігові

Вдень 25 січня в м. Чернігові відбулася спроба захоплення адмінбудівлі Чернігівської облдержадміністрації учасниками масових заходів, які проходили на Красній площі за участі ряду народних депутатів України.

Міліція вжила всіх необхідних заходів для забезпечення охорони громадського порядку.

Під час спроби захоплення адмінбудівлі агресивно налаштовані мітингувальники пошкодили входні двері та розбили шибки у декількох вікнах. Однак проникнення мітингувальників усередину будівлі міліція не допустила. Проти правоохоронців нападниками застосовувались світлошумові гранати, слезогінний газ та предмети, пристосовані для заподіяння тілесних ушкоджень. При цьому понад 10 працівників міліції отримали тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості, їм було надано необхідну медичну допомогу.

Наразі міліція продовжує несення служби з охорони громадського порядку та безпеки навколо адмінбудівлі.

(monitor.cn.ua/ua/politics/19089)

Люди підійшли до ОДА. Ніхто нічого не штурмував. Ми з колегами стояли в перших рядах. Якщо кордон із міліції й тітушок стояв під самими дверима, то ми стояли десь метрів за шість, тобто на самому передку були. І так вишло, що от ми стоїмо, розмовляємо, там політики чогось добиваються — і тут у нас над головами вибухає шумова граната. «Ну, раз ви так, значить...» Почалася справжня заворушка. Декількох міліціонерів витягнули, тітушок порозкидали... Бійка ще та була. У міліціантів організації — нуль.

Наші хлопці проходили вперед, витягували міліціонера, закидали у натовп і йшли далі. Цих хлопців ніхто не бив, з них просто знімали щити, шоломи і клали біля них. Після всього цього їм усе повіддавали, ми жодного щита, жодного шолома не забрали. Одного міліціанта витягають, а він руки піднімає, знімає шолом: «Хлопці, я свій, я — сисадмін». Розумієте, тоді основні міліцейські кадри були в Києві, а охороняти ОДА поставили секретарів та інших офісних працівників. Потім вони помінялися: міліція стала попереду, а тітушки позаду.

Бійка продовжувалася, було ще кілька вибухів шумових гранат. Хтось сказав, що газ пустили. Ми затулили обличчя. У нас тоді ще не було балаклав, нічого, просто шарфи. Усіх жінок відправили у центр площі, лише кілька залишилося. Одна жінка кричала: «Я звідси нікуди не піду! Я чоловіка свого тут не кину — мало в що він вляпається». І коли її відправляли, з того боку летіла пляшка з-під пива чи горілки і влучила іншій жінці в голову. Дуже серйозна була травма. Її забрали медики, і після цього вже почалася справжня бійка.

Бійка перемістилася під саму ОДА. Нікого не жаліли. У хід ішло все, що тільки було під руками. Я вивчав дані про травмованих того дня: з того боку було поранено осіб 5-6, з боку мітингувальників — 15. Я не медик і не можу судити про те, наскільки ці поранення серйозні, але були розсічені брови, зламані носи, щелепи...

Ми трохи відійшли убік, бачимо: біжать молоді хлопці, вважай діти, в балаклавах, серйозно налаштовані, в камуфляжі. Пробігають повз нас, і в них у руках пакети. Їх хапають... З Антимайдану їх хапають, виривають пакети з рук і кричать: «Ви посмотрите, чем они в нас кидают. Фашисты малолетние...» Витягують... а там молоко. І ми почали сміятися — у дітей молоко забирають...

Максим КОНАШЕВИЧ

Детальний план захоплення не спрацював — оскільки були перекинуті додаткові сили міліціантів. Коли підійшли до дверей, у штовханині сталася така ситуація. Стоїть Сергій Миколайович Аверченко і каже: «Відкривайте двері». А я йому: «Чим? Я не маю чим їх відкрити». Наче й готувалися, а передати інструменти через натовп було неможливо. Тому ми перейшли до іншого входу — з іншого боку адміністрації. Почали ламати двері. Вже зараз дізнався, що то були хлопці з Прилук, які приїхали допомагати. Тоді ми разом зламали ті двері й побачили там дуже багато міліціонерів у формі «Беркута». Це був одеський «Беркут», їх там було близько трьохсот.

Коли ми, власне, зайшли, стало відомо, що немає шістьох хлопців з нашого оточення. Оскільки наш підрозділ у той час був скоординованим (це були молодці хлопці, ультрас), ми відразу помітили, що когось немає.

З їхнього боку вийшли на перемовини: «Якщо ви зараз відходите, ми відпускаємо шістьох осіб», — і назвали по прізвищах. Тоді Олег Ляшко прийняв рішення, що ми припиняємо штурм, а вони відпускають наших хлопців. Ніби такий бартер мав відбутися. Хлопців відпустили, і всі стали розходитися, ніби все закінчилося. Тобто у людей було нерозуміння того, що відбулося. Чекайте, за те, що ми тут зараз робили, ви отримаєте по 15 років — за посягання на владу, за захоплення адміністративних будівель... І тут усі розходяться. Я кажу: «Олеже Валерійовичу, зачекайте. Тут щось не те відбувається. Давайте хоча б якусь барикаду збудуємо. Будемо тримати в облозі цю будівлю, якщо не захопили». — «Так, давайте».

Тоді нам допоміг Віктор Миколайович Нікітюк — з покришками, мішками. Багато людей підходили, приносили якісь каски. Едік та інші хлопці також допомагали, купували за свої гроші, приносили речі. Станіслав Тавлуй сидів під адміністрацією в наметі, приймав це все. Інші пункти збору були у «Просвіті» та в офісі «Свободи». На той час ми не мали власних приміщень і не могли навіть мріяти про щось таке. Тоді, власне, ще й не було «Правого сектора» як такого. А загалом спроба штурмувати ОДА була якимось таким вираженням громадянської непокори.

Олександр БОНДАР

Коли був штурм ОДА, я відійшов убік, і полетіла ще одна граната. Вона бабахнула в мене над вухом. Я сів на п'яту точку, посидів пару хвилин... Несмертельно, але неприємно. Потім підійшов мій друг Тарас, спитав, чи все нормально, я відповів: «Угу». Щоправда, довелося читати по губах, що він каже, бо хвилин 20 я нічого не чув — повна тиша. Тарас та інші повернулися. Я відійшов метрів за 30 і побачив натовп біля кінотеатру Щорса. Це метрів 150. Плюс були люди за драмтеатром — це ще 400 метрів. Я побачив, як хлопців-мітингувальників починають пакувати в автозаки, і всіх, хто намагається прийти їм нам на допомогу, також за-трамбовують.

Машина Ляшка стояла віддалік, і звідти не було видно, як хлопців пакують. Я підійшов до водія Ляшка, попросив його, щоб передали це народному депутату. І через кілька хвилин туди вже бігли люди, і всіх хлопців повитягали.

Голова боліла, і я вирішив піти додому. Побув до вечора, начебто все пройшло. Думаю: «Піду на Майдан». Подзвонив нашим, а вони все ще були на площі, нікуди не розходилися. «Приходь, — кажуть, — барикади будемо насипати».

Приходжу, стоїть мій знайомий (не буду називати ім'я примовляє: «Я — кандидат історичних наук, і оце маю насипати барикади проти влади... Правда, ці барикади були смішними, їх можна було знести, закидати гранатами зверху. Це була суто символічно барикада, такий собі редут, біля якого поставили один чи два намети».

Сергій СОЛОМАХА

Від громадських активістів, що приїжджали на штурм ОДА з Києва, від Олега Ляшка, прозвучала фраза: «Ми починаємо у Чернігові новий Майдан. Комендантом призначаю Василя Омельченка, мого помічника». Сказав — і поїхав у Київ.

Уже вечоріло, з'явилася бочка, було холодно, мороз. Олександр Ломака підвіз величезні мішки для снігу, і ми з Ігорем Адрійченком у дві лопати стали їх насипати. Він каже: «Давайте вулиці перекривати». А я на те: «Ні, не варто, бо нас розженуть». Уже були прийняті закони 16 січня, так що ми не могли перекрити вулиці, треба було планувати якимось по-іншому.

Молодь була активна, вони почали лопатами сніг у мішки насипати, викладати їх. Підвезли шини. Але мішки швидко закінчилися. Я кажу: «Давайте висипати сніг просто так, а мішками тільки переносити його». Таким чином ми створили такий периметр, і коли стемніло, то в нас уже був Майдан напроти обласної адміністрації. А всередині ОДА сиділи беркутівці, вони так походили, дивилися... І ми теж. Було таке собі протистояння.

За ніч ми укріпилися. Тоді створилася така не партійна, а громадська структура. Я назвав це «народний Майдан», і туди приходили люди, які не могли поїхати на Київ. Таким чином, вночі 25 січня виріс уже такий чернігівський народний Майдан. Там збиралися віча, туди приїжджали депутати, там постійно відбувалися чергування.

Віталій НАЗАРЕНКО

Під час штурму ми побачили слабкість правоохоронної системи, тому що тоді на охорону ОДА позганяли навіть дільничних. Видали їм якісь пластикові щити, що ламалися...

Чернігів вирізнявся тим, що тут не відбулося серйозних сутичок, кровопролиття тощо. Тітушки, які стояли біля обласної адміністрації, — це не були спортсмени Кужельного чи Ко-

вальова, хоча той самий Ковальов був помічений там, і люди бачили, як він керував частиною з них. Можливо, в них просто не вистачило сил, щоб підтягнути свої охоронні фірми. Але, скоріш за все, була якась домовленість з Михайликом про те, щоб тут усе відбувалося мирно — в тому руслі, як воно і відбувалося. Домовлялися вони, очевидно, і з політиками: ви-от імітуєте свій Майдан, допоміжний до київського... І всіх це влаштовувало.

1 лютого 2014 р. на Всеукраїнському зльоті керівників первинних організацій Партії регіонів у Харкові депутат Чернігівської міської ради, член Партії регіонів Людмила Ско-робагатько про події біля Чернігівської ОДА сказала так: «Якщо хтось із вас бачив чи чув, що в нашому місті Чернігові бандерлогам вдалося захопити владу, то це неправда. Між цими хлопчиками-міліціонерами, що залишилися в області, стали ми».

(newvvn.net/politics/ukraine/228249.html)

Максим КОНАШЕВИЧ

Барикади біля адміністрації були поставлені для того, аби хоч якось закріпити успіх Майдану, аби показати, що Чернігів також протестує. Поряд із Харковом, Сумами ми також спробували захопити адміністрацію, тобто підтримали загальноукраїнську акцію. Ми досить непогано тоді все влаштували і, скажімо так, вплинули на розвиток подій у Чернігівській області — з огляду на сепаратизм і подальший розвиток ситуації. Скажу, що це було важливо для формування сприйняття людей. Треба було показати Росії, що тут не ті міста, які будуть спокійно сидіти і чекати на якісь рішення ззовні.

Володимир СТУПАК

Рада чернігівського Майдану прийняла рішення висувати вимогу, щоб зібралася обласна рада і визнала закони 16 січня неконституційними. Обласна рада розташована в іншому, ніж ОДА, приміщенні, і коли до ради прийшли мітингувальники, це було несподіванкою для влади. Сотні людей спокійно зайшли в обласну раду. Але нічого не було пошкоджено чи винесено звідти. Там була чітка охорона «Самооборони» і т. ін.

Врешті-решт, наступного ранку обласна рада зібралася на своє засідання, а її голова Анатолій Мельник виступив перед мітингувальниками і заявив, що він виходить з Партії регіонів, бо йому шкода, що він підтримував цю партію. Це був крок, звісно, правильний з його боку. Може, він один із таких більш порядних людей у тій партії, який також не міг цього терпіти. Згодом він подав у відставку, і було обрано нове керівництво — з людей, які були на Майдані.

Провладний мітинг, на якому лунали заклики проти розколу України та повідомлення про появу екстремістських угруповань з інших регіонів України, які нібито останніми днями з'явилися на вулицях Чернігова. 27 січня 2014 р. (фото monitor.cn.ua)

Із заяви Чернігівської обласної ради щодо суспільно-політичної ситуації в Україні від 28 січня 2014 р.

В умовах жорсткого політичного протистояння пролилася кров у центрі столиці України, вже є загиблі, багато поранених і зниклих наших громадян.

Ряд приміщень обласних державних адміністрацій захоплені, напруга перемістилася у регіони, що може призвести до делегітимізації влади.

В цих умовах ми, депутати Чернігівської обласної ради, закликаємо всі сторони конфлікту до стриманості, пошуку шляхів мирного врегулювання глибокої політичної кризи.

Для її подолання необхідно прийняти ефективні рішення, спрямовані на виконання волі народу. Звертаємося до Президента України, зупинити насилля між протиборствующими сторонами, зобов'язати працівників правоохоронних органів діяти виключно в межах правового поля.

Звертаємося до керівництва військових частин СБУ, МВС, ДПСУ, діяти відповідно до даної народіві України присяги.

Звертаємося до Верховної Ради України та Президента України, скасувати закони України, що обмежують конституційні права та свободи громадян, прийняті Верховною Радою України 16 січня 2014 року.

Закликаємо до звільнення активістів та учасників протестних акцій.

Звертаємося до Верховної Ради України, повернутися до Конституції 2004 року, провести судову реформу та впровадити інститут виборності суддів.

Ми засуджуємо дії екстремістів, якими б ідеями вони не прикривалися.

Закликаємо всі політичні сили України, громадських діячів та громадян не порушувати Конституцію, не піддаватися на провокації, які ставлять під загрозу цілісність, суверенітет і незалежність нашої держави. Просимо виявити витримку, зваженість і мудрість в ім'я незалежності України, демократичного шляху її розвитку, дотримання прав і свобод людей.

Єдність нашої держави, гідне життя наших громадян варті того, щоб за це боротися в рамках законності та порядку.

(Офіційний сайт Чернігівської обласної ради: chor.gov.ua/component/k2/item/1839-pro-zaiavu-chernihivskoi-oblasnoi-rady-shchodo-suspilno-politychn)

Василь ЧЕПУРНИЙ

У приміщенні облради було організовано нічне чергування. Я пам'ятаю, як Костянтин Іванов, президент Чернігівської регіональної торгово-промислової палати, на підлозі... ну, підлога там, правда, килимами застелена... але на підлозі, спершись на стіну, з ноутбуком, у такому одязі похідному, там чергував.

Загалом, я не вважаю, що захоплення облради було потрібне. Тобто це було ефектно, особливо для інформаційних новин. Але ключового воно нічого... Можливо, воно справило тиск на тих самих депутатів обласної ради? Тут я згоден. Але щоб воно справило ключовий вплив на розвиток ситуації загалом?..

Олександр ЯСЕНЧУК

Я потрапив у лікарню. Там я був не сам, зі мною були й інші побратими, які переморожувалися на Майдані. Наприклад, Друг Школьник з «Правого сектора», в минулому боєць батальйону «Чернігів», зараз «Азова». Побув я там тижнів півтора, почав трохи очухуватися і продовжив далі свою роботу в культурно-мистецькому комітеті.

Поки я лежав у лікарні, оскільки я був пов'язаний із 14-ю та 15-ю сотнями Самооборони, то моїм завданням був пошук і передача ресурсів у Київ. [...] Найцікавіша і найважливіша була пора, коли мене попросили з Києва придбати каски, бо там уже готувалися до... Це була ціла операція: я пішов, домовився з якимось колишнім прапорщиком, телефон якого мені дали, і десь у гаражах в районі Лютки ми зустрілися, і я придбав у нього 600 касок, плюс інші речі: намети, трошки форми, берців. Кілька днів я все це возив. Ми передавали, а Володимир Поліщук і Сергій Журман у Києві це все приймали. Така була операція.

Перебуваючи в лікарні, вирішив провести єврочитання — читали поезію на підтримку Євромайдану. Я пригадую цей

день... Дати не пам'ятаю... Була неділя, ми проводили їх з Віктором Татариним, є такий поет із села Сядрине Корюківського району. До речі, він разом зі Станіславом Тавлуєм їздив на київський Майдан і 30 листопада потрапив під удари «Беркута».

Проводимо ми це єврочитання, і в обід мені телефонують із Самооборони з Києва: треба створювати підрозділи на місцях, бо буде затяте протистояння — треба для мобілізації й координації зусиль створювати мало не військкомати. «Чи погодишся ти стати керівником самооборони в Чернігівській області?» Я погодився. Принаймні, я вже перед цим контактував з тими людьми, які в Чернігові займалися певною протидією силовикам. [...]

І почали ми розгортати діяльність. Я зустрівся з побратимами з «Правого сектора», зі «Свободи», провели нараду у «Фальвареку» — я, Віталій Назаренко і Дмитро Скрипка. Це було ядро майбутньої чернігівської самооборони. В принципі, намітили подальші шляхи розвитку. До речі, чому саме з цими хлопцями... Чернігівський Майдан — це був такий Майдан, де все намагалися вирішити мирно, шляхом ненасильницького спротиву. Я ж вважав і досі вважаю, що діяти треба було рішучіше, а ці хлопці були більш рішучі. Такий випадок був... Коли одного разу Віталій Назаренко зі своїми хлопцями з «Правого сектора» прийшов на Євромайдан, їх там обізвали провокаторами і попросили залишити площу. Тобто там були непорозуміння, але я вважав, що, в принципі, це нормальні люди, з ними можна і треба працювати. Ввечері вони пішли до себе, в офіс свободівський, а я пішов додому. І в той вечір на мене був напад, мені розтрощили голову.

Хода 16 лютого 2014 р. (фото С. Соломахи)

Василь ЧЕПУРНИЙ

Десь тижнів за два до втечі Януковича мене запросили на розмову високопоставлені працівники СБУ. Ну, запросили — добре. До речі, в кафе запросили. Попили ми кави, і вони стали питати. Вони вже розуміли, що ситуація доведена до того, що щось має переважити — у той чи інший бік, щось має відбутися.

Питають: «Якими будуть подальші кроки Януковича і його команди?» Я розсміявся і кажу: «Ви не до того звернулися — не мене треба викликати!» — «А кого?» — «А у нас, — кажу, — є тюремне СІЗО, там є тюремний психолог. Туди зверніться, там вам розкажуть! Як я вам можу пояснити логіку, якою керується Янукович? Це логіка тюремного «сідельця» — рецидивіста».

Янукович справді вчинив як людина з якоюсь такою тюремною «бацилою». Тому що піти на застосування зброї... Хоча я впевнений, що та зброя була застосована російськими спецслужбами і за їхнім сценарієм, але все одно згоду давав Янукович, і відповідальність має бути на ньому.

Євгенія АНЦИБОР

Була така історія, коли бабусі, які об'єдналися у такий собі районний клуб за інтересами, просто збиралися і плели шкарпетки під новини. Вони перемикали на всі канали новин і сиділи собі, дружно плели шкарпетки, тому що тоді було холодно. Передавали також шарфи, шапки у Київ. Всі, хто міг, працювали. І цей зріз треба було показати по телебаченню: що є не тільки... як тоді казали, активні молодики, у яких руки чешуться, і вони на Грушевського почали кидати бруківку, почали ті сутички, що ні — все суспільство допомагає. І бабусі зі шкарпетками... і ліки передавали, і все збирали.

Я особисто знімала бабусь, які зі своєї невеликої пенсії закуповували ліки і передавали для поранених. З Грушевського в Чернігів таємно привозили побитих, поранених, їх перевозили по квартирах, лікували. Я знаю багатьох лікарів (не можу їх називати), які на той час боялися втратити роботу і не афішували те, що вони лікують. Але вони приходили додому до активістів і лікували їхні рани.

Ми показували історію, коли Маріанну Харді, чернігівського фотографа, поранили на Грушевського. (Їй Президент нещодавно вручив орден.) Тоді вона приїхала абсолютно перелякана, її заховав в одному з київських під'їздів Ігор Волосянкін, колега з Ніжина. Вона приїхала, ми її записували... І от для мене були важливі її очі. Теж на адреналіні всі працювали. У неї купа кадрів. Багато чернігівців на київському Євромайдані залишилися в пам'яті тільки завдяки Маріанниним фото. І от вона сидить, у неї перемотана нога, вона ледве до нас дійшла, але каже: «Я полежу три дні й поїду, не можу сидіти вдома. Я б уже зараз поїхала, але лікар заборонив багато ходити. Не можу тут сидіти». Тоді сидіти не міг ніхто, всі щось робили.

Олександр БОНДАР

19 лютого у Чернігові був великий марш. Люди ходили до обласного управління міліції, і я пам'ятаю, як виходив Олександр Михайлик і розводив руками — казав, що не може нічого зробити, щоб нашу міліцію повернути в Чернігів. Всі знали, що чернігівська міліція, чернігівський «Беркут» — у Києві. Сьогодні я розумію, що Михайлик тоді справді нічого не міг зробити. Ну хто він, начальник обласної міліції? Всі рішення приймалися в Києві, і його наказ насправді був нічого не вартий.

Люди збираються на протест зранку 19 лютого (фото monitor.cn.ua)

19 лютого 2014 р. начальник УМВС у Чернігівській області О. Михайлик під час спілкування з пікетувальниками запевнив, що одеського «Беркута» у місті немає — він поїхав на місце дислокації. Чернігівський спецпідрозділ «Грифон» на місці, внутрішні війська не в його підпорядкуванні, тому про них він нічого не знає, а частина чернігівського «Беркута» відправлена у відрядження. Та й то не з його волі, бо у відрядження відправляють «згори».

О. Михайлик неодноразово повторив, що чернігівська міліція оберігає своїх громадян і завжди відкрита для діалогу.

(svoboda.fm/politics/region/228643.html?language=ua)

Ми прийшли, стоять хлопці — міліція, охорона, осіб із 15. Ми їх прекрасно знаємо. Там було двоє студентів істфаку, ми вчилися на паралелях, вони дещо молодші. Підходимо до них, розмовляємо. Я зрозумів, що захищати Михайлика ніхто не буде, бо там стоїть тисяча людей, а тут — 15, і вони просто стоять і розмовляють з мітингувальниками.

Це був великий марш. Я не перший рік живу в Чернігові, не перший раз беру участь у таких заходах, але ще ні разу такого не бачив. Ніякого особливого заклику в цей день не було. Коли в Києві почалися розстріли, у Чернігові з пів на п'яту почали формуватися загони. Це були просто люди, які збиралися — троє, п'ятеро, десять, п'ятнадцять... І о пів на сьому цей хід рушив до обласної міліції. Я став біля McDonald's, там підвищення і можна побачити, скільки людей. Дорога там дуже широка, це одна з центральних вулиць — проспект Перемоги, і вона вся була заповнена людьми. Люди виходили з вулиці Кирпоноса, йшли по тротуарах. Попереду молодь, ті самі футбольні фани, радикальні хлопці, за ними — більш помірковані люди...

Лунали гасла: «Поверніть міліцію додому!», «Досить убивати!», «Януковича у відставку»... Пам'ятаю, стояла одна жінка і кричала: «Де наш «Беркут»?» Хтось із міліції вийшов, не пам'ятаю, хто, і сказав: «Наш «Беркут» у Чернігові». Їм відповіли: «Тоді приведіть його сюди. Вишикуйте роту «Беркута» і покажіть, що вони в Чернігові, а не вбивають там людей».

Я знаю людей із «Беркута», які справді на початку Революції Гідності подали у відставку — були такі з чернігівського загону, вони не брали участі у придушенні Майдану, їх небагато, всього двоє чи троє, але були такі.

Євгенія АНЦИБОР

Активісти нас постійно інформували, що вони їздять, прориваються в Київ і вивозять поранених — бо їх із лікарень тоді забирали. Але ми не могли цього показати з міркувань безпеки, просто ми знали тих людей, знали, на яких квартирах вони переховуються. Ми самі тоді збирали кошти, щоб допомогти якимись ліками і всім необхідним.

Коли від'їжджало багато активістів, вони ніби намагалися попередити, що будуть у Києві, якось натякнути, що вони їдуть, і якщо їм, не дай, Боже, знадобиться медійна підтримка, щоб ми їм допомогли.

Коли вже перекрыли в'їзди в Київ, хлопці все одно проривалися, добиралися об'їзними дорогами і вивозили поранених. Депутат Сергій Воробйов своєю машиною зі Станіславом Тавлуєм вивозили, проривалися. Ми постійно тримали зв'язок з нашими активістами, які були там, вони навіть на карті малювали, де знаходяться. Бо події Євромайдану можна було

і на «1+1» подивитися, а нам важливо було чернігівцям показати, що в Києві є чернігівці, що ми слідуємо за ними.

В якийсь момент подзвонила мама Юніса Аскерова, бо не могла знайти сина, і вона просто плакала. Ми розуміли, що не можемо їй допомогти, бо не знаємо, де Юніс, але люди принаймні знали, що можуть нам подзвонити. У той момент влади як такої не було. Тобто вона сиділа собі у міськраді, Олександр Соколов зі своїми заступниками, але вони мовчали, сховалися. І в якийсь момент ми зрозуміли, що люди звертаються до нас як до влади, просто за якоюсь допомогою, підтримкою, розумінням.

І от мама Юніса просто кричала в істериці: «Я не знаю, кому мені дзвонити!» І ми слухали її, тому що розуміли, що ця людина нас бачить по телебаченню і для неї ми є якимось авторитетом, хай маленьким... Вона з нами поговорить, і їй стане легше.

У той час підключилося багато психологів, які почали працювати з мамами, особливо з тими, які не могли знайти своїх дітей. У Чернігові в цей момент люди збиралися — ті, хто не міг поїхати. Ми показували ці акції, просто на акціях люди одне одному переказували: «Мені дзвонив сусід, він там...» З одного боку, то були не зовсім новини, ми так і говорили, що ми інформуємо зі слів такого-то: «З ними все добре, з цією групою чернігівців усе добре, вони знайшли собі якесь укриття». Тобто таким чином ми працювали.

Олександр БОНДАР

З 18 до 20 лютого з Чернігова майже неможливо було виїхати, все було перекрито. Міліція, внутрішні війська відловлювали людей, і потрапити до Києва справді було важко, хоч електричкою, хоч маршруткою. Транспорт перевіряли, всіх висаджували.

Як на зло, у цей час на Десні не було льоду. Зазвичай лід такий, що можна спокійно переправитись. А цього разу ніде не можна було перейти. І коли поранених доправляли, то не знали, куди з Києва найближче — в Чернігів, Житомир, Полтаву... Лікарі приймали, але не знали, як доставити поранених, бо їх було дуже багато. До півсотні людей точно привезли.

Євгенія АНЦИБОР

У ті дні ми постійно намагалися зв'язатися з мером, Олександром Соколовим. Усі міста робили якісь заяви, озвучувалась якась позиція влади. Якщо в Харкові голова міськради був за Антимайдан, то принаймні не боявся заявити свою точку зору, якою б вона не була. А Олександр Соколов мовчав. І в один момент, коли прийшло повідомлення про розстріли мітингувальників, я дізналася, що в міській раді буде засідання з Олександром Соколовим, і поїхала туди.

Він вийшов зі свого кабінету, йдучи в зал засідань. Я в цей момент просто до нього підхожу з мікрофоном і кажу: «Олександр Володимировичу, скільки можна боятися? Скажіть свою позицію, висловіть її. Що ви думаєте з приводу подій у країні? Ви говорите від імені трьохсоттисячного міста». У нього обличчя було просто кам'яне. Він відвертається від мене, біжить, я за ним. Він пришвидшується, і в якийсь момент я бачу, що на мене зі спини несеться його рука — відштовхнути, і притому несеться з чималою швидкістю. Я не відскакую, не знаю, чому. І коли вона ледь не б'є мене, він повертається і бачить, що я йому от так по зросту. Він бачить мене, стишує трохи ходу і просто відпихає мене, в живіт. Охорона за ним, зачинає двері зали: «Всё, дальше закрытое заседание». Власне, такою була позиція місцевої влади.

Вже потім була його заява: «Если бы я тогда сказал, то, возможно, у нас бы было то, что в Луганске и Донецке». А от через те, що наш мер промовчав, у нас не було того. Це він так думав на той час — нібито через те, що він промовчав, Чернігів залишився українським. Ну, власне, дивна для мене позиція, але факт є факт.

Василь ЧЕПУРНИЙ

У Штабі національного спротиву не завжди все відбувалося гладко. Штаб був фактично таким собі чернігівським парламентом: у ньому були різні течії, різні думки. Може, він був невеликим, але за напруженням, за діями він виконував таку функцію. Так от, коли на засіданні Штабу я підняв питання про пам'ятник Леніну, увесь Штаб, у тому числі й радикали, націоналісти, проголосував проти того, щоб валити Леніна. Мовляв, не зараз, це зіпсує...

Логіка Віктора Лазаря, наприклад, була така, що на наступний день була запланована сесія обласної ради, на якій мали обирати вже нашого голову. А зробити це було важко, бо мало було наших депутатів. Ця логіка зрозуміла. Але, з іншого боку, коли ці депутати... А хто ці депутати? Це, образно кажучи, голови колгоспів, усілякі інші пузаті дядьки, і коли вони їхатимуть на своїх машинах на сесію обласної ради повз місце, де стояв пам'ятник Леніну... Якщо вони не побачать його, то проголосують, вибачте, й за «чорта лисого». Але Штаб проголосував проти.

Увечері зібрався традиційний мітинг, біля обладміністрації. Я дізнався, що у Прилуках збираються валити Леніна. Біжу на мітинг — з «Просвіти». А тоді вже було зрозуміло, що Януковичу «гаплик», було вже чути запах перемоги. А раз чути запах перемоги, то що? Зрозуміло, що у перемоги багато батьків, і вже охочих виступити біля трибуни череда вишикувалася. Так зазвичай нікому було виступати, доводилося то мені, то Ступаку, то Тавлюю на морозі горло дерти, а це вже черга стоїть. Я кажу: «Так, у мене термінове повідомлення». Усіх розсуваю і кажу, що я як голова «Просвіти» беру на себе відповідальність за можливі наслідки і пропоную повалити Леніна.

Після мене виступили ще два члени Штабу, Олег Русін і Тертілов. Вони обидва тоді представляли «Батьківщину», якщо не помиляюся. І вони такі: «Ні, цього не можна робити, це спровокує ситуацію, підірве той стан, який є. Зрештою, це комунальне майно, і т.д.». Але я вже поставив на голосування — мітинг проголосував «за» — і все, «поїзд пішов».

Після повалення пам'ятника Леніну. 22 лютого 2014 р. (фото monitor.sp.ua)

Я ще після того постояв, послухав і пішов у «Просвіту». Там Інтернет, комп'ютер, я якусь інформацію набираю. І через якихось півгодини-годину мені дзвонять і кажуть: «Що ж ти закликав, а самого немає?» — «А що?» — «Так там уже чоловік 200 прийшло!» Я-то закликав, взагалі, повалити пам'ятник Леніну, але не казав, що зараз. Я розумів, що для цього потрібні трос, транспорт — цього всього не було, бо Штаб же проти проголосував. От.

І я біжу туди, дзвоню Івану Осадціву. Він теж прибігає, а там, виявляється, справді чоловік 200. І комуністи вже почули про це — їх осіб 30, може, 50 зібралось. Вони оточили пам'ятник, побралися за руки, як піонери: «Защитим Ленина! Отстоим...» — і все таке. Ми з Іваном Осадцівим з ними щось погиркуємося, як люди старші. А молодь трохи на поважній відстані, з інтересом спостерігає за нашими, м'яко кажучи, перемовинами, але не втручається. Але коли критична маса цієї молоді наросла, то почали щось вирішувати. Хтось привіз машину, трос, і таким чином серед ночі Леніна повалили, бухнули. І комуністи ті десь зникли, пропали... як роса на сонці.

Сергій СОЛОМАХА

Основною проблемою чернігівського Майдану було те, що всі наші місцеві «генерали», «полковники», політичні лідери були на столичному Майдані. І коли ми ввечері збиралися (а я не міг поїхати до Києва за станом здоров'я), мені доводилося разом з Олександром Бондаревим усе тут організовувати, треба було до виступаючих передзвонити, попросити: «Під'їдьте, розкажіть, що там у Києві робиться».

Тому в нас вийшов такий величезний розрив. Я завжди казав, навіть коли утворився комітет національного спасіння: «Хлопці, Чернігів треба підсилювати, у Києві вистачає своїх, давайте тут щось робити, організовувати людей».

Коли вирішили захопити обласну раду, приїхали народні депутати. Всі ходою рушили до ради, а обласні керманічі вчинили розумно — вони, безумовно, досвідчені, ще в 1990-му році під час «Ковбасної революції» пережили зміну влади. Голова облради Анатолій Мельник розумів, що треба впустити людей, поговорити, щоб обійшлося без вандалізму.

Опісля ми підготували пропозиції щодо перейменування вулиць. Проводили «круглі столи», показували невідповідність російськомовних назв, вимагали повернути українські назви таким вулицям, як Розцвітна, Сіренєвая, які навіть за правописом неправильні. Я з Черняковим готував ці пропозиції до міської ради, але почалася зміна кадрів...

Володимир СТУПАК

Коли тікав Янукович, чернігівська влада також тікала. Швидко зник голова обласної адміністрації. Як вітром здуло начальника обласного УМВС та ще цілу групу співробітників міліції, які працювали на керівних посадах в обласній міліції. Всі вони до нас прибули з Донбасу, бо Янукович і Захарченко місцевим не довіряли.

Загалом частина місцевих урядовців повтікали, кудись поїхали, а деякі ще працювали. Потім уже їх було звільнено. Міський голова працював до кінця 2015 року, хоча з моральної точки зору і йому треба було б подати у відставку або вийти на Майдан і заявити, скажімо, про свою підтримку або якусь іншу позицію, а не вичікувати.

Василь ЧЕПУРНИЙ

Штаб національного спротиву, без перебільшення, тоді був єдиною владою в області. Ми погоджували призначення керівників, наприклад, начальника управління юстиції Чернігівської області, першого заступника голови міської ради, хоча нас підставили з тим призначенням, бо не надали повну інформацію, але, тим не менше, Штаб голосував. І практично всі призначення відбувалися через Штаб. Тому недооцінювати впливовість Штабу не можна.

Був тоді такий період, тривалий, більше місяця... Здавалося, що міліціонери просто боялися виходити

Поховання застреленого 20 лютого снайпером на київському Майдані бійця «Беркута» Володимира Зубка у його рідному селищі Куликівка. 22 лютого 2014 р. (фото 0462.ua)

на вулицю на чергування. А міліція має працювати незалежно від того, чи відбувається революція, бо грабіжники, злодії та інші бандити нікуди не діваються. Тому Штаб прийняв рішення дати у супровід міліціонерам своїх громадських активістів.

З одного боку, може, й смішно було, а з іншого, це наповнювало гордість, коли парками чи вулицями Чернігова прогулювалися двоє міліціонерів (бо вони по одному боялися ходити) і один представник нашого Штабу, у цивільному. Це таким чином нам вдалося не допустити розгулу... Демократія ж не анархія! Демократія — це завжди порядок. Демократія, зрештою, — це звіт, кодекс, структура правил, за якими живе суспільство. І правила ті діють на користь громади, на користь людини, і суспільства загалом, звичайно! Тому ми й намагалися йти цим шляхом, і я думаю, що нашому Штабу це вдалося, бо жодних якихось неконтрольованих ексцесів не відбулося.

Віталій НАЗАРЕНКО

Чернігівський Майдан відкрив потенціал футбольних уболівальників, які, фанатюючи за клубом, культивуючи свою субкультуру, доросли до того, що першими стали на захист Батьківщини. Неповнолітні, хлопці по 16—17 років, правдами й неправдами потрапляли в добровольчі батальйони — щоб захищати державу.

Вони здебільшого асоціюють себе з правими, націоналістами. Вони, можна сказати, вже сформували якусь свою ідеологію. Дехто з них активно розвиває власні соціальні проекти. Тобто вони вчаться. Це не може не тішити, адже вони, вийшовши з субкультурного середовища, підвалів, темних дворів, зуміли підвестися. Зараз багато з них дозріли до того, щоб замінити стару політичну еліту. Вони є тією свіжою кров'ю, яка постала на вогнях Революції Гідності.

Василь ЧЕПУРНИЙ

Тоді ходили чутки — і всі були на нервах, — що Путін ітиме, наступатиме на Київ через Чернігів. Ну, що було логічно, виходячи з географії. І от ми скликаємо мітинг. Я не думаю, що воно сильно до Путіна доходило, але громадськість України, як мінімум, а може, й Росії, все-таки побачила, що Чернігів за Україну. Загалом росіяни вважають Чернігів русифікованим містом, а тут вийшли так масово... заповнили всю Красну площу, з антипутінськими гаслами, плакатами, виступами, з українськими прапорами і т. ін. То я думаю, що деякі «гарячі», чи підлі, голови, як завгодно їх називайте, замислилися.

А тим паче, не забуваймо, що тоді на Сході, Півдні України саме відбувався масовий перехід міліціонерів і взагалі силовиків на бік російського окупанта. І думаю, те, що чернігівці вийшли на вулиці, наших місцевих міліціонерів, силовиків певною мірою зупинило.

Поховання загиблого у Києві 20 лютого майданівця Андрія Мовчана у його рідному селі Великі Осняки. 23 лютого 2014 р. (фото В. Чепурного)

Максим КОНАШЕВИЧ

Ми мали безпосередній зв'язок з прикордонниками, які нам повідомляли про рух збройних сил на тому боці. Ми також виїжджали разом з прикордонниками і брали участь у спостереженні за тим, що відбувалося на кордоні. Це було жахливо, справді. Коли наші прикордонники мали тільки три ПМ і один автомат, а їм протистояли 20—30 танків з відповідним особовим складом, то вони спостерігали в бінокль і, скажімо так, трохи боялися.

А взагалі, тут була нестабільна ситуація, тому що Чернігів теж міг дуже швидко перекинутися на інший бік, оскільки у північних регіонах області навіть зараз не транслюється українське телебачення, на жаль. Розумієте, ми вже кілька років воюємо з Росією, а у нас Семенівка, Городня, Щорс, Ріпки, Корюківка, Новгород-Сіверський... Я не бачу, що це українські міста. Зараз ніби й дали ретранслятор з Латвії — для встановлення на нашій території, але ніхто цим не займається, і знову там продовжує своє мовлення російське телебачення. А ми знаємо наслідки формування думки, що відбувається під впливом російських ЗМІ.

Володимир СТУПАК

Багатьом здавалося, що Чернігів, будучи недалеко від Росії, має сильні проросійські настрої. Насправді це виявилось не так. Після подій лютого проросійські сили, які взагалі-то були в Чернігові, зникли, боялися і на вулицю показуватися. Ніхто нічого не проводив. Найбільші їхні прояви були — якісь провокаційні написи на пам'ятниках українським діячам або десь на парканах.

Син моєї племінниці живе в Києві. Він довгий час був у Росії, там живуть його мама, батько, брат. Але він тут закінчив університет, одружився... І під час Майдану він не міг спілкуватися зі своїми батьками. Через те, що вони обурювалися: «Що там у вас відбувається?!» Він каже: «Мамо, те, що тут відбувається, я підтримую! Слава Україні!» А вона його... Ну, врешті-решт, вони домовилися: або ми не спілкуємося взагалі, або говоримо тільки про здоров'я, онуків і більше ні про що, ні про яку політику. Тим більше, що в Росії дуже багато обмежень, і у них там стежать за всім. Бо коли по скайпу починаєш щось говорити, вони бояться.

Євгенія АНЦИБОР

Коли в Росії оголосили, що можуть вторгнутися на територію України, вся Красна площа була заповнена людьми, які виступали проти. Це були ті ж самі люди, які стояли на Євромайдані, їх було дуже багато. Тоді дуже багато чоловіків, які служили або мали якийсь військовий досвід, пішли в міліцію і разом з ними охороняли склади зброї. Тобто, мені здається, все-таки це пов'язані події: у нас сформувалася така критична маса, яка підтримувала Євромайдан і готова була вийти захищати Україну, і тому в нас не вдався жоден проросійський мітинг, хоча вони готувались. СБУ мала інформацію про це (ми про це знали), і добре спрацювало.

Віче чернігівців із засудженням збройної агресії Російської Федерації проти України. 2 березня 2014 р. (фото телеканалу «Дитинець»)

З кожною наступною хвилиною мобілізації все більше людей переосмислювало ті події, тому що одна справа бути нейтральним, коли війна за сімсот кілометрів, а Євромайдан десь у Києві й по телевізору. І зовсім інша річ, коли твою дитину призвали, вона відвоювала — і ти бачиш усе зсередини. Ти чуєш, що творять сепаратисти, підтримувані Росією... І люди змінюють свою думку і про Майдан. Я, принаймні, знаю кілька таких прикладів, коли нейтральні люди, родичі яких уже побували в АТО, змінили свою точку зору.

Віталій НАЗАРЕНКО

Я вважаю, що це була недореволюція. Бо революція покликана змінювати систему, а ми просто прибрали, народ прибрав, найбільш нахабних представників влади — Януковича і його кліку — але, по суті, залишилася стара система. Після революції має відбуватися зміна еліти, не тільки політичної, а й фінансової. А цього не відбулося.

Але важливий здобуток — це те, що люди, принаймні, отримали практику, і нинішня система опинилася в набагато гіршій ситуації, ніж та, яка була при Януковичі. Зараз, що б там не відбувалося далі, силовики двічі подумують, перш ніж іти проти народу. Загалом правильніше було б говорити, що це була не революція, а просто Майдан.

Олександр БОНДАР

Я пережив дві революції: будучи студентом — у 2004 році Помаранчеву, і в 2013–2014 роках — уже будучи науковим співробітником інституту. У 2004 році істфак проявив себе дуже активно. Тоді це був такий собі розсадник вільнотомства. Зараз випускники тих років воюють або вже загинули, як, наприклад, Коля Бруй (він на рік від мене старший). Багато хлопців брали участь в обороні Луганського, Донецького аеропортів. Саме вони привезли в Чернігів прапор оборони Донецького аеропорту, що зберігається в нашому військово-історичному музеї.

Серед викладачів виокремився такий собі поміркований табір... Але таких, що виступа-

Із заяви Чернігівської обласної ради щодо суспільно-політичної ситуації в області та недопущення її дестабілізації від 2 березня 2014 р.

Дорогі земляки!

Сьогодні в Україні склалася вкрай напружена суспільно-політична ситуація, ускладнена рішенням Ради Федерації Росії надати згоду на використання Збройних Сил Російської Федерації на території незалежної Української держави.

Ми вважаємо такі дії хибними, політично не виваженими і безвідповідальними. Вони призводять до ескалації військового насилля, посягання на державний суверенітет і територіальну цілісність нашої держави, підриву добросусідських, братерських відносин між двома слов'янськими народами, корені родо-воду яких сягають древньої Київської Русі. [...]

Ми категорично засуджуємо дії керівництва Російської Федерації, які безпідставно хочуть розв'язати братовбивчу війну.

Ми закликаємо російський народ: не йдіть на своїх братів і сусідів зі зброєю в руках! Наше спільне коріння та історія, взаємне бажання жити в мирі і дружбі — це те надбання, яке в нас ніхто і ніколи не повинен відібрати.

Ми звертаємося до виконуючого обов'язки Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, які ми вважаємо легітимними найвищими органами державної влади, з вимогою вжити всіх необхідних заходів для мирного врегулювання ситуації в Україні. [...]

Ми звертаємося до всіх жителів нашого Придніпров'я краю у цей складний період з проханням зберігати витримку, спокій і здоровий глузд.

Вважаємо, що тільки шляхом переговорів, завдяки умінню почути один одного можна досягти головної мети українського народу — жити в мирі, жити в країні, де поважають права і свободи кожної людини, незалежно від її національності, мови і віросповідання.

Сподіваючись на свої сили, ми впевнені, що українці не самі — з нами вся світова спільнота!

(Офіційний сайт Чернігівської обласної ради: chor.gov.ua/normativni-dokumenti/rishennya/item/2268-pro-suspilno-politychnu-sytuatsiiu-v-oblasti-ta-nedopushchennia-i)

ли б конкретно проти, не було. Якщо і були, то вони мовчали. А ось такі відомі діячі, як Тамара Павлівна Демченко, Людмила Василівна Яснєвська, Ганна Георгіївна Морозова... зайняли настільки проукраїнську позицію — допомога, волонтерство... що мій уклін цим жінкам. Вони в Інституті історії організували справжній осередок українства, українського духу, навколо них гуртувалися студенти.

Василь ЧЕПУРНИЙ

Розчарувань у мене не було. Тому що все відбувалося не тільки на піднесенні, а й із певним досвідом. У багатьох нині є розчарування, що от, мовляв, не ті прийшли до влади. У мене такого розчарування немає, тому що не було зачарування, і тому, що я розумію механізми зміни влади. Наше суспільство не було настільки структурованим і настільки активним, щоб привести до влади потрібних людей. А ми хіба не знали, що у нас суспільство таке?

Розчарування немає, навпаки, є радість — від того, що ми бачили, як багато людей виходили з українськими прапорами, як учора російськомовні сьогодні говорили українською. Як усі вигукували: «Слава Україні! Героям слава!», як співали Гімн — і це була не показуха для камери чи ще для когось, а щиро співали.

Люди різних поглядів... Може, хтось із кимось вітатися не буде, а тут вони об'єднувалися і всі були разом, і всі разом ламали ту систему — «разом і батька легше бити». Справді, гуртом ламати легше, а будувати гуртом — надзвичайно важко! Має бути архітектор, має бути проєкт, мають бути виконроб, виконавець. А у нас це все ще не розкладено по полицях. Це я говорю про структуризацію суспільства чи про громадянське суспільство. Тобто так, радість була, від того, що ти став свідком того, як твої земляки, твої люди, сусіди, знайомі — стають нацією. Частиною нації — великої, могутньої, красивої нації.